

Πολιτική ομάδα για την Αυτονομία

Για τις επιθέσεις στο Charlie Hebdo

Ένα σχόλιο για το ιστορικό τέλος της Αριστεράς
ως χειραφετητικού κινήματος

Η μπροσούρα «Για τις επιθέσεις στο *Charlie Hebdo*» εκδόθηκε το Μάρτιο του 2015 από την Πολιτική ομάδα για την Αυτονομία (www.protagma.wordpress.com). Ο σχεδιασμός εξωφύλλου και η σελιδοποίηση έγιναν από τη Λένα Δανιηλίδη. Η εκτύπωση έγινε από τον Μ. Αργυρόπουλο. Επικοινωνία: protagma@yahoo.gr

Τα σχέδια που κοσμούν την έκδοση είναι επιλεγμένα από έργα του σύγχρονου τунήσιου καλλιγράφου, Nja Mahdaoui. Τα “καλλιγράμματα” αυτά, όπως τα αποκαλεί ο δημιουργός τους, δεν έχουν συγκεκριμένο εννοιολογικό νόημα και βασίζονται στο ελεύθερο παιχνίδι των μορφών και των αραβουργημάτων.

Περιεχόμενα

Λίγα λόγια για την παρούσα έκδοση	5
Για τις επιθέσεις στο Charlie Hebdo	
<i>Je suis pas Charlie?</i>	8
Η ακατάσχετη συνωμοσιολογία	11
Από την αντικληρικαλική πάλη στην υπεράσπιση της «πολιτιστικής διαφοράς».....	13
Κοινωνίες θρησκευόμενες και κοινωνίες εκκοσμιευμένες	20
Δυτικισμός και αντιδυτικισμός	24
Είναι οι μουσουλμάνοι καταπιεζόμενη μειοψηφία;.....	27
Οι μετανάστες ως επαναστατικό υποκείμενο;	42
Οι δύο διαστάσεις του ισλαμοαριστερισμού.....	51
Η πολιτική σημασία της σάτιρας	53

Λίγα λόγια για την παρούσα έκδοση

Με αυτό το κείμενο εγκαινιάζουμε μια σειρά από μπροσούρες που σκοπεύουμε να κυκλοφορήσουμε από εδώ και στο εξής. Η θεματολογία τους δεν είναι καθορισμένη εκ των προτέρων κι ούτε η εμφάνισή τους θα είναι αυστηρά περιοδική. Εντούτοις, τόσο με αυτόν τον γενικό πρόλογο όσο και με την αρίθμηση κάθε έκδοσης, θέλουμε να τονίσουμε τη γενική συνέχεια του εγχειρήματος. Πράγμα που σημαίνει πως στο μπλογκ (protagma.wordpress.com) και το περιοδικό μας, το *Πρόταγμα*, προστίθεται τώρα κι ένα τρίτο μέσο απεύθυνσης της ομάδας μας -οι μπροσούρες.

Τρεις είναι οι βασικοί λόγοι που μας ώθησαν προς αυτήν την επιλογή. Ο πρώτος έχει να κάνει με την προσπάθεια να γίνουμε πιο ευέλικτοι σε ό,τι αφορά στην παρέμβασή μας επί της εκάστοτε επικαιρότητας. Το περιοδικό μας βγαίνει -χονδρικά κι εκτός απροόπτου (όπως συνέβη, δυστυχώς, με τα δύο τελευταία μας τεύχη)- ανά έξι μήνες, ενώ το μπλογκ μας δεν ευνοεί τη δημοσίευση μακροσκελών κειμένων. Συνεπώς, η ανάγκη σχολιασμού ζητημάτων επικαιρότητας που ανακύπτουν κατά τις περιόδους ενδιαμέσως της έκδοσης των δύο τευχών κάθε χρονιάς μας παρακίνησε να βρούμε ένα νέο μέσο απεύθυνσης. Πόσο μάλλον όταν, πολύ συχνά, ενώ πρόκειται για θέματα επικαιρότητας, τα ζητήματα που τίθενται είναι πολύ ευρύτερα και απαιτούν, από αυτήν την άποψη, μια πραγματέυση συνολικότερη και, ως εκ τούτου, πιο μακροσκελή.

Ο δεύτερος λόγος έχει να κάνει με την πρόθεση συστηματικοποίησης ιδεών και αναλύσεων που προσπαθούμε να επεξεργαστούμε μέσα από το περιοδικό αυτά τα πέντε χρόνια της έκδοσης και της κυκλοφορίας του. Υπάρχει, λοιπόν, η ιδέα

να κυκλοφορήσουμε ορισμένες μπροσούρες που θα συνιστούν συλλογές μεταφράσεων ή κειμένων που κατά καιρούς δημοσιεύτηκαν σε τεύχη του *Προτάγματος* και άπτονται μιας κοινής θεματικής ενότητας. Εκδόσεις αυτού του τύπου είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για την πραγμάτευση ζητημάτων στενότερα θεωρητικών ή ιδεολογικών, όπως η κριτική σε συγκεκριμένα ρεύματα σκέψης ή θεωρητικούς.

Ο τρίτος λόγος για την έκδοση αυτής της σειράς μπροσουρών είναι η θέλησή μας να κάνουμε γνωστές τις αναλύσεις μας σε κάποιον κόσμο ο οποίος δεν παρακολουθεί το περιοδικό μας και δε συνιστά κομμάτι του αναγνωστικού μας κοινού. Πρόκειται για μια άσκηση δημοκρατικότητας, υπό μια έννοια, καθώς θα μας αναγκάσει να συμπυκνώσουμε και να καταστήσουμε όσο το δυνατόν πιο κατανοητές ιδέες και αναλύσεις με τις οποίες ο υποψήφιος νέος αναγνώστης δεν έχει καμία οικειότητα, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει όταν γράφουμε στο περιοδικό ή στο μπλογκ μας, εφόσον εκεί απευθυνόμαστε σε μεγάλο βαθμό σε αναγνώστες λιγότερο ή περισσότερο εξοικειωμένους με ένα κομμάτι των ιδεών μας. Αντίθετα, εδώ δεν υπάρχουν τα ίδια περιθώρια επανάπαυσης κι οφείλει κανείς να γράφει σα να μιλά για πρώτη φορά. Συνιστά λοιπόν αυτή η κατάσταση μια πρόκληση και ταυτόχρονα δοκιμάζει την ικανότητα αντίστασης στη γνωστή τάση των αριστερών και αναρχικών πολιτικών χώρων να κλείνονται στην ιδιόλεκτό τους και να καταλήγουν να γράφουν μόνο για τους μνημένους και τις μνημένες -δηλαδή, σε τελική ανάλυση, μόνο για τον εαυτό τους και τους λίγους γνωστούς και γνωστές τους. Για κάθε ομάδα, ωστόσο, που πιστεύει πως ουσία και θεμελιώδες προαπαιτούμενο κάθε πραγματικά δημοκρατικής πολιτικής παρέμβασης είναι η ικανότητα απεύθυνσης στο μεγαλύτερο δυνατό κομμάτι ανθρώπων, η αποφυγή τέτοιων πειρασμών πρέπει να θεωρείται εκ των ων ουκ άνευ. Πράγμα που θα επιδιώξουμε κι εμείς μέσω αυτής της σειράς μπροσουρών. Εναπόκειται στον αναγνώστη και την αναγνώστρια να κρίνουν αν και κατά πόσο θα το πετύχουμε.

Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία
Φεβρουάριος 2015

Για τις επιθέσεις στο Charlie Hebdo

Ένα σχόλιο για το ιστορικό τέλος της Αριστεράς ως χειραφετητικού κινήματος

Τα γεγονότα που σχετίζονται με την υπόθεση του *Charlie Hebdo* έδειξαν να απασχολούν την ελληνική Αριστερά και τον αναρχικό Χώρο σε βαθμό αρκετά εντυπωσιακό, αν αναλογιστεί κανείς πως δεν αφορούν κάτι που συνέβη στην Ελλάδα ή στην περιφέρειά της. Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε πως αυτή η έντονη ενασχόληση ξεπερνά μέχρι και αυτή των αντίστοιχων γαλλικών πολιτικών χώρων, οι οποίοι εδώ και καιρό ασχολούνται κυρίως με τον ΣΥΡΙΖΑ και τις ελληνικές διαπραγματεύσεις με τους Ευρωπαίους. Προφανώς αυτό το ιδιόμορφο φαινόμενο σχετίζεται με τα ευρύτερα θέματα που ανοίγονται κατά την προσπάθεια ανάλυσης του φαινομένου (σχέση του Ισλάμ με τη Δύση, στάση της Δύσης απέναντι στις μη δυτικές κοινωνίες, θέση των μεταναστών μέσα στην πρώτη κ.λπ.), αρκετά εκ των οποίων συνιστούν εμμονές της εν Ελλάδι Αριστεράς και Αναρχίας, ακριβώς λόγω της ιδιομορφίας των σχέσεών μας, ως χώρας, με τον καθεαυτό δυτικό κόσμο. Γι' αυτό κι εμείς δραττόμαστε της ευκαιρίας για να προτείνουμε μια συνολικότερη τοποθέτηση επί μιας σειράς τέτοιων φλεγόντων ζητημάτων.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 7ης, 8ης και 9ης Ιανουαρίου στο Παρίσι έρχονται να προστεθούν σε (αλλά και να προκαλέσουν) μια σειρά γεγονότων εντός κι εκτός Δύσης: την επέλαση του Ισλαμικού Κράτους στη Συρία και το Ιράκ και την αύξηση της επιρροής του στη Λιβύη και το Πακιστάν, την αντίστοιχη επέλαση και τις πρόσφατες σφαγές

του Μπόκο Χαράμ στη Βόρειο Νιγηρία και το Καμερούν, την άνοδο του *Pegida* σε πόλεις της Γερμανίας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, τις διαδηλώσεις ενάντια στο *Σαρλί Εμπντό* σε αρκετές μουσουλμανικές χώρες και τους εμπρησμούς χριστιανικών εκκλησιών και περιουσιών στη Νιαμεί του Νίγηρα, στα πλαίσια τέτοιου είδους διαδηλώσεων, όπως βέβαια και την πρόσφατη διπλή επίθεση στην Κοπεγχάγη. Πρόκειται για σημαντικές εξελίξεις που θέτουν με τρόπο όλο και πιο οξύ το ζήτημα της στάσης που πρέπει να κρατά κάθε κίνημα που θέλει να λέγεται χειραφετητικό και δημοκρατικό απέναντι σε αυτήν την αναγέννηση του ισλαμικού νεοσυντηρητισμού και τις άμεσες ή έμμεσες συνέπειές της. Πιστεύουμε δε πως και μόνο που θέτει κανείς αυτά τα ζητήματα, προσφέρει μεγάλες υπηρεσίες στο δημοκρατικό πρόταγμα, καθώς επαναφέρει στην ελευθεριακή ατζέντα μια σειρά ζητημάτων που -όπως θα δούμε- εδώ και κάποιες δεκαετίες τα έχει οικειοποιηθεί η Ακροδεξιά, εντάσσοντάς τα πλήρως στη ρητορική της. Έτσι πλέον έχουμε καταλήξει να θεωρείται ύποπτος για ακροδεξιές συμπάθειες όποιος θέτει, π.χ., ζήτημα Ισλάμ. Ε, λοιπόν, εμείς εδώ πιστεύουμε πως επεξεργαζόμαστε μια πολύ αποτελεσματική κριτική στην Ακροδεξιά και τους εθνικιστικούς κύκλους, επαναφέροντας την πραγμάτευση ζητημάτων όπως η άνοδος του ισλαμικού «ριζοσπαστισμού» στην πάλαι ποτέ αριστερή ατζέντα της αντιθρονησιακής και αντικληρικαλικής κριτικής.

Je suis pas Charlie?

«Je suis Charlie» είναι ρατσιστική κραυγή που τόσα χρόνια περίμενε ν' απελευθερωθεί¹

Σε μια προσπάθεια επαναστατικής απειθαρχίας απέναντι στα κελεύσματα των ισχυρών τούτου του ντουνιά η σημερινή Αριστερά σπεύδει να κραυγάσει πως δεν είναι *Charlie*:

1. Από την αφίσα «Δεν είμαστε 'μεις Charlie Hebdo, δε θα σιωπήσουμε στο νέο φασισμό» της συλλογικότητας *μπαδα*.

Από μεγάλους αριστεριστικούς αστέρες των γαλλικών πανεπιστημίων (με ανοιχτές τους επιστολές στη *Le Monde*) ως τον δικό μας *Ιό* (τη γνωστή δημοσιογραφική στήλη)², παντού διαβάζουμε την ίδια καραμέλα. Λες και το ζήτημα είναι αν όντως είμαστε με την απολίτικη φιέστα της γαλλικής ολιγαρχίας και του Νετανιάχου³ ή με το *Je suis Charlie* της Αλαμουντίν και των έτερων λοβοτομημένων τηλεοπτικομηντιακών προσωποικότητων! Προφανώς και δεν είμαστε! Όπως, επίσης προφανώς, δεν στηρίζουμε την χοντροκομμένη προπαγάνδα των ολιγαρχιών της Δύσης ή την προσπάθεια να χειραγωγήσουν τις ευαισθησίες των πληθυσμών – η οποία προπαγάνδα, βέβαια, δε φαίνεται προς το παρόν να λειτουργεί προς την κατεύθυνση που φαντάζονται οι αριστεριστές κι οι αναρχικοί: Διότι αυτό που ανεβαίνει σήμερα σε χώρες όπως η Γαλλία δεν είναι η περίφημη «ισλαμοφοβία», αλλά ο αντισημιτισμός⁴, του οποίου φορείς είναι πολύ συχνά οι απλοί -κι όχι απαραίτητα φανατικοί- μουσουλμάνοι (που πολύ συχνά υποστηρίζουν θεωρίες συνωμοσίας, αρνούνται την ύπαρξη του Ολοκαυτώματος κ.λπ.).

Αντίστοιχα προφανές μας φαίνεται το γεγονός – με το οποίο δείχνουν να έχουν εμμονή πολλές αναρχικές αναλύσεις – πως η ένταση των τρομοκρατικών κινδύνων θα χρησιμεύσει και ως όχημα στα χέρια των δυτικών ολιγαρχιών για την περαιτέρω αστυνόμευση και τον έλεγχο των πληθυσμών εντός της Δύσης. Αυτά είναι πράγματα αυτονόητα. Με τη μόνη, βέβαια, διαφορά, πως θα πρέπει πάντα να τονίζουμε το εξής: Η περίφημη «εθνική ενότητα», την υποτιθέμενη επιβολή της οποίας σπεύδουν να καταγγείλουν πολλοί αριστεριστές και

2. Βλ. το άρθρο του «Η ευκολία να “είσαι Charlie”» στο σαββατιάτικο φύλλο της *Εφημερίδας των Συντακτών*, στις 17/01/2015.

3. Που ήρθε στην Ευρώπη, με αφορμή τις αντισημιτικές επιθέσεις σε Παρίσι και Κοπεγχάγη, για να καλέσει τους ευρωπαίους Εβραίους να μεταναστεύσουν στο Ισραήλ.

4. Με χαρακτηριστικό και πιο πρόσφατο παράδειγμα τη βεβήλωση 250 περίπου από τους 400 τάφους όπως και του μνημείου του Ολοκαυτώματος ενός εβραϊκού νεκροταφείου στη Σαρ-Ουνιόν του Κάτω Ρήνου, στα ανατολικά της χώρας.

αναρχικοί⁵, υπήρχε πολύ πριν τις τρομοκρατικές επιθέσεις του Ιανουαρίου και την όποια προσπάθεια ιδεολογικής τους εκμετάλλευσης από τα δυτικά κράτη. Και δε βασίζεται σε θεμέλια ιδεολογικά, αλλά στην προϊούσα αποπολιτικοποίηση των πληθυσμών -φαινόμενο με ιστορία τουλάχιστον τριάντα ετών μέσα στη Δύση- και στη μαζική τους προσχώρηση στο φαντασιακό της κατανάλωσης και της κοινωνικής ανόδου. Αυτό είναι που συνέχει σήμερα -όπως όπως- τις δυτικές κοινωνίες κι ενώνει τους πάντες -από τον «εθνικό κορμό» μέχρι τους μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων και των πιο ακραίων ισλαμιστών.

Στην πραγματικότητα, όμως, όλο το ζουμί, είναι τι λέμε μετά από αυτές τις δύο εντελώς αυτονόητες διαπιστώσεις: *Τι θέση παίρνουμε, με άλλα λόγια, απέναντι στο φλέγον ζήτημα της ισλαμικής αναγέννησης;* Το σύνθημα «δεν είμαι Σαρλί» έρχεται να προστεθεί ως ένα ακόμα ταυτοτικό συμπλήρωμα της σύγχρονης αριστεροσύνης, διαστρεβλώνοντας -στο όνομα της με κάθε τρόπο διαφοροποίησης από την ολιγαρχία- όλη την ουσία του ζητήματος. Είναι πράγματι εντυπωσιακό πως όλη η ενέργεια και η πολιτική δραστηριότητα της ευρωπαϊκής Αριστεράς πάνω στα γεγονότα του Παρισιού σχεδόν εξαντλείται στην καταδίκη της υποκρισίας των δυτικών ηγετών. Πίσω όμως απ' τις συνθηματικές ιαχές και τις ανέξοδες επιδείξεις υπερεπαναστατικότητας, κρύβεται η βαθιά αναλυτική αμηχανία και η χρόνια ιδεολογική ένδεια της Αριστεράς.

Πρώτος, βέβαια, δήλωσε δημόσια πως δεν είναι Σαρλί ο Λεπέν πατήρ, τονίζοντας πως «με λυπεί ο θάνατος δώδεκα γάλλων συμπατριωτών μου, ωστόσο δε θέλω καν να γνωρίζω την πολιτική τους ταυτότητα, παρ' όλο που στην πραγματικότητα την γνωρίζω πολύ καλά. Ξέρω πως ήταν εχθροί του Εθνικού Μετώπου, οι οποίοι όχι πριν πολύ καιρό ζητούσαν τη διάλυσή του [...]. Δε συμμαρίζομαι καθόλου το πνεύμα του Σαρλί. Δε θα πολεμήσω εγώ για να υπερασπιστώ το πνεύμα του Σαρλί, πνεύμα αναρχοτροτσκιστικό, που υπονομεύει στο έπα-

5. «Η τελευταία λέξη του φασισμού είναι οι πολίτες να στηρίζουν το κράτος τους» μας λέει μια πρόσφατη αφίσα της *Antifa Kallithea*.

κρο την πολιτική ηθική τάξη»⁶. Ψιλά γράμματα, βέβαια, αυτά για -τους σοβαρούς κατά τα άλλα- δημοσιογράφους του *Ιού*, που θέλουν να μας πείσουν ότι το *Σαρλί* είχε πάθει ιδεολογική αγκύλωση και εξέφραζε απλά και μόνο τη μονομανία του με τους Άραβες και τους Μουσουλμάνους. Εξίσου ψιλά γράμματα το γεγονός πως αρκετοί από τους επιζήσαντες της συντακτικής ομάδας του περιοδικού άσκησαν πρώτοι κριτική σε όλη αυτή τη γελοία προσπάθεια αφομοίωσής τους από τον κάθε τυχάρ-παστο πολιτικάντη. Ψιλά γράμματα, τέλος, το γεγονός πως ο Καμπύ (Cabu), ιστορικός γελοιογράφος, αντιμιλιταριστής και γέννημα-θρέμμα των κινημάτων του '60, παρέμενε μέχρι τη δολοφονία του βασικός γελοιογράφος της αναρχοαριστερής σατιρικής εφημερίδας *Λε Κανάρ Ανσενέ (Le Canard Enchaîné)*, ιστορικού και αυτοδιαχειριζόμενου, κατά κάποιον τρόπο εντύπου (αυτοχορηματοδοτείται, δε δέχεται διαφημίσεις κ.λπ.), με ιστορία σχεδόν ενός αιώνα⁷.

Η ακατάσχετη συνωμοσιολογία

Και τι να πούμε για το όργιο συνωμοσιολογίας στο οποίο έχουν επιδοθεί τον τελευταίο καιρό διάφορες αριστε-ριστικές και αναρχικές ομάδες; Όπως μας διδάσκει μια πρό-

6. «Jean-Marie Lepen: “Moi, je suis désolé, je ne suis pas Charlie”» [*Ζαν-Μαρί Λεπέν: “Με συγχωρείτε, αλλά εγώ δεν είμαι Σαρλί”*], *Le Point.fr*, 20/1/2015.

7. Πρόσφατο γαλλικό άρθρο απαντά με στοιχεία σε αυτές τις προσπάθει-ες σπίλωσης της μνήμης των συντελεστών του ιστορικού –πλέον- *Σαρλί Εμπντό*. Σύμφωνα με δύο κοινωνιολόγους, μετά από έρευνα όλων των 523 εξωφύλλων του *Σαρλί* της περιόδου 2005-2015 (δηλαδή από το τεύχος 655, του Ιανουαρίου του 2005, ως το τεύχος 1177, του Ιανουαρίου του 2015), προκύπτει η εξής στατιστική: Η θρησκεία, ως θεματική, απασχόλη-σε το 7% του συνολικού αριθμού των εξωφύλλων, δηλαδή 38. Από αυτά τα 38, 21 ήταν αφιερωμένα στον χριστιανισμό, 10 σε περισσότερες της μίας θρησκείες ταυτόχρονα και μόνο 7 στο Ισλάμ (ποσοστό 1,3% επί του συνόλου των εξεταζόμενων εξωφύλλων). Γι' αυτά κι άλλα ακόμα πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία που καθορίζουν την «αναμφίβολα αριστερή και αντιρατσιστική», σύμφωνα με τους αρθρογράφους, πολιτική φυσιογνω-μία του *Σαρλί*, βλ.: J.-F. Mignot, C. Goffette, «Non, *Charlie Hebdo* n'est pas obsédé par l'islam» [*Όχι, το Σαρλί Εμπντό δεν έχει εμμονή με το Ισλάμ*], *Le Monde*, 24/2/2015.

σφατη αφίσα⁸, όχι μόνο οι επιθέσεις στο Παρίσι μα και οι αντίστοιχες στο Λονδίνο και στη Μαδρίτη πριν από κάποια χρόνια, αλλά και το ίδιο το Ισλαμικό Κράτος -ο σύγχρονος ισλαμισμός συνολικά, εν τέλει-, είναι προϊόντα συνωμοσιών των δυτικών μυστικών υπηρεσιών. Δε φαίνεται να προβληματίζει ιδιαίτερα ότι η ραχοκοκαλιά αυτής της συνωμοσιολογίας, που την ασπάζεται εξίσου και η πλειοψηφία των μουσουλμάνων νεολαίων στη Γαλλία, στηρίζεται στα επιχειρήματα που πρώτοι διατύπωσαν γνωστοί γάλλοι ακροδεξιοί όπως ο Λεπέν πατήρ, ο Αλαίν Σοράλ κι άλλοι ελάσσονες αστέρες: «Πώς είναι δυνατόν οι αδελφοί Κουασί να έφτασαν ανενόχλητοι απ' το 11ο δημοτικό διαμέρισμα του Παρισιού (όπου βρίσκονται τα γραφεία του Σαρλί) ως την Πορτ ντε Παντάν (στα βορειοανατολικά της πόλης, όπου και άλλαξαν αυτοκίνητο), αν δεν ήταν μιλημένοι οι μπάτσοι;», «στις φωτογραφίες φαίνεται πως ο Κουλιμπαλί είχε τα χέρια του δεμένα με χειροπέδες, καθώς τον έβαλε η αστυνομία μέσα στο σουπερ-μάρκετ να κάνει τον απαγωγέα» κ.λπ.⁹

Οι άραβες, υποσαχάριοι αφρικανοί ή ασιάτες μουσουλμάνοι ρέπουν τόσο εύκολα προς τον συνωμοσιολογικό πειρασμό, επειδή, πρώτον, αδυνατούν να σκεφτούν πως ενδεχομένως το Ισλάμ (άρα, εμμέσως, κι οι ίδιοι, ως πιστοί της συγκεκριμένης θρησκείας) να έχει κάποια σχέση με τις τρομοκρατικές επιθέσεις, και, δεύτερον, για να αποτρέψουν εκ των προτέρων κάθε προσπάθεια διαύγασης πιθανών τέτοιων σχέσεων (ακριβώς όπως κάνουν, εδώ στην Ελλάδα, αρκετοί αναρχικοί, όταν σου λένε πως υπεύθυνοι για τα περίφημα «μπάχαλα» είναι η αστυνομία και το παρακράτος αλλά ποτέ οι ίδιοι!). Οι αριστεριστές, από την άλλη πλευρά, το κάνουν στα πλαίσια του βαθέως αντιδυτικισμού που τους χαρακτη-

8. Τιτλοφορούμενη «Μην πεις ποιο φόβο αγάπησες πάλι... Οι αρχές ξέρουν» και τοιχοκολλημένη στο κέντρο της Αθήνας από τους «Αυτόνομους».

9. Για τον Soral, βλ. στα ελληνικά το άρθρο του Ν. Μάλλιαρη, «Ο Νικόλα Ανελκά σε ρόλο Κατίδη και η νέα cool Ακροδεξιά στη Γαλλία», περ. *Humba*, τ. 15. Άνοιξη 2014 (διαθέσιμο και στον ιστότοπο, <https://barikat.gr/content/o-nikola-anelka-se-rolo-katidi-kai-i-nea-cool-akrodexia-sti-gallia>).

ρίξει κι ο οποίος τους κάνει, όπως θα δούμε, να θεωρούν τη Δύση ως την ενσάρκωση του Κακού μέσα στην Ιστορία.

Από την αντικληρικαλική πάλη στην υπεράσπιση της «πολιτιστικής διαφοράς»

Η κριτική του Μπακούνιν στη θρησκεία δεν μπορεί να εφαρμοστεί στο Ισλάμ, ακριβώς επειδή το Ισλάμ αρνείται κάθε αναπαράσταση του Αλλάχ, θεωρώντας την κίολας ως την πιο απεχθή πράξη. [...] Ξεκινώντας από αυτή τη διαπίστωση, υποστηρίζω το εξής: ότι το Κοράνι εμπεριέχει μια ριζοσπαστική κριτική της θρησκείας. Αυτή η κριτική μπορεί να παραλληλιστεί με αυτή που διατύπωσαν στοχαστές όπως ο Νίτσε ή ο Μπακούνιν.

A. Πράδο,
*Ισλάμ και αναρχισμός*¹⁰

α) Η εγκαθίδρυση και η μοίρα της κοσμικότητας στη Γαλλία

Η σημερινή Αριστερά πολλές φορές κάνει τα πάντα για να μας δείξει ότι έχει εγκαταλείψει την υπεράσπιση της κοσμικότητας και την ουσιώδη κριτική στη θρησκεία που την αμφισβητεί. Αυτό το κάνει συχνά στο όνομα του σεβασμού της «πολιτιστικής διαφοράς», εφόσον δε θεωρεί αυτήν την κοσμικότητα ως δυνάμει καθολικό και πανανθρώπινο κεκτημένο, αλλά δημιουργία -και επομένως στοιχείο- του δυτικού μπεριαλισμού. Αντίθετα οι πολιτικοί χώροι που με χαρά έχουν πλέον εγκολλωθεί αυτήν την αξία, είναι η Δεξιά κι η Ακροδεξιά.

Έχουμε εδώ να κάνουμε με μια κολοσσιαία πολιτικο-ιδεολογική μεταστροφή, καθώς παραδοσιακά η Αριστερά και ο αναρχισμός υπήρξαν φανατικοί πολέμιοι της

10. Βιβλίο που μεταφράστηκε πρόσφατα (Δεκέμβριος 2014) από τις εκδόσεις «Ισνάφι».

θρησκείας. Η περίφημη *laïcité* δηλαδή η εγκαθίδρυση του κοσμικού κράτους και ο εκ των πραγμάτων αποκλεισμός της θρησκείας από τη δημόσια σφαίρα εγκαθιδρύεται για πρώτη φορά στη Γαλλία, σε θεσμικό επίπεδο, από την Κομούνα του Παρισιού, στις 2 Απριλίου του 1871. Σ' αυτό το νέο πλαίσιο προβλέπεται η άρση της δημόσιας χρηματοδότησης προς τις διάφορες λατρευτικές κοινότητες, η κατάργηση των χριστιανικών συμβόλων απ' τα σχολεία και η γενικότερη εκκοσμίκευση της δημόσιας εκπαίδευσης. Αυτός ο *de facto* διαχωρισμός Κράτους-Εκκλησίας καταργείται στη συνέχεια, μετά την πτώση της Κομούνας, και επανεγκαθιδρύεται τον Ιανουάριο του 1906, κατά τη λεγόμενη «Τρίτη Δημοκρατία», χάρις στις πρωτοβουλίες σοσιαλιστών της εποχής σαν τον Αριστίντ Μπριάν και τον Ζαν Ζωρές, αφού είχε, στο μεταξύ, εγκαθιδρυθεί η εκκοσμίκευση της εκπαίδευσης (με σχετικό νόμο του τότε υπουργού Παιδείας, Ζιλ Φερύ, το 1882).

Δυστυχώς αυτή η κεφαλαιώδης κοινωνικοπολιτική αλλά και ιδεολογική κατάκτηση, που συνιστά τίτλο τιμής για τη γαλλική Αριστερά και το γαλλικό αναρχικό κίνημα, έχει εδώ και κάποια χρόνια πάψει να αποτελεί κομμάτι αυτού που οι αριστεροί θεωρούν ως πολιτική και ιστορική τους κληρονομιά. Η πολιτική και ιδεολογική οπισθοδρόμηση είναι τόσο ακραία, που πλέον η πολιτική δύναμη που υπερασπίζεται την κοσμικότητα δεν είναι άλλη από τη Δεξιά και -κυρίως!- την Ακροδεξιά. Το Εθνικό Μέτωπο, μάλιστα, από τη στιγμή που τα ηνία του κόμματος ανέλαβε η Μαρίν Λεπέν, έχει κάνει την υπεράσπιση του κοσμικού κράτους πυλώνα του ιδεολογικού προγράμματός του. Ταυτόχρονα, πλήθος άλλων ακροδεξιών ομάδων και οργανώσεων χρησιμοποιούν ακόμα και στα ονόματά τους το επίθετο «κοσμικός»¹¹.

Είναι προφανές πως αυτή η όψιμη υπεράσπιση της κοσμικότητας είναι πολύ συχνά απλώς ένα προπέτασμα για την προώθηση του αντιαραβικού ρατσισμού ή ακόμα και μιας

11. Όπως, για παράδειγμα, η ομάδα πίσω απ' την ιστοσελίδα *Riposte laïque* (Κοσμική αντεπίθεση), που χρησιμοποιεί την ατζέντα της κοσμικότητας για να προωθήσει τις ισλαμοφοβικές της θέσεις.

Καθολικής ατζέντας η οποία απλώς επιθυμεί να αποδυναμώσει το Ισλάμ και τον εβραϊσμό. Σε κάθε περίπτωση όμως, αυτό που μετρά είναι πως, τόσο οι μουσουλμάνοι όσο κι οι αριστεροί υπερασπιστές τους, βρίσκουν σε αυτή τη διαπίστωση ένα πολύ βολικό επιχείρημα για να καταγγείλουν ακόμα πιο βίαια την κοσμικότητα ως μορφή γαλλικού ρατσισμού και «ισλαμοφοβίας». Βλέπουμε εδώ με πολύ γλαφυρό τρόπο πως οι δύο εκδοχές Ακροδεξιάς, η δυτική-«πολιτική» και η μουσουλμανική-«θρησκευτική», θρέφουν η μια την άλλη.

β) Ο μεταμοντέρνος φετιχισμός της «διαφορετικότητας»

Πώς όμως φτάσαμε η Αριστερά να έχει τόσο ριζικά κι απερίφραστα -πέραν ελαχίστων εξαιρέσεων- εγκαταλείψει την κοσμικότητα; Είναι, άραγε, τυχαίο που στη Γαλλία η μόνη, ίσως, αριστερή οργάνωση που παραμένει ανοιχτά και σθεναρά υπέρ της κοσμικότητας είναι η απολιθωμένη *Εργατική Πάλη* (*Lutte Ouvrière*), ένα τροτσκιστικό αντίστοιχο της δικής μας ΟΑΚΚΕ, τα μέλη του οποίου ζουν ακόμη στο 1930;

Όπως θα προσπαθήσουμε να δείξουμε παρακάτω, είναι ο αριστερίστικος τριτοκοσμισμός της δεκαετίας του '60 και στη συνέχεια ο μεταμοντέρνος ακαδημαϊκός αριστερισμός της δεκαετίας του '70 (Μισέλ Φουκό, Έντουαρντ Σαΐντ, Τζούντιθ Μπάτλερ κ.λπ.) που έκαναν την Αριστερά να αφομοιωθεί πλήρως από τον πολιτιστικό φιλελευθερισμό και τη θεωρητική-φιλοσοφική του έκφραση, τον μεταμοντέρνο σχετικισμό¹². Τότε είναι που άρχισε η Αριστερά να υποστηρίζει ότι οι αρχές κι οι αξίες του Διαφωτισμού (σε ό,τι αφορά στο χειραφετητικό τους σκέλος, που μας ενδιαφέρει εν προκειμένω) δεν είναι δυνάμει καθολικές και πανανθρώπινες αλλά το ιδεολογικό καμουφλάζ της δυτικής ισχύος και του ιμπεριαλισμού της Εσπερίας. Τα

12. Σχετικά με την αφομοίωση της Αριστεράς από τον πολιτιστικό φιλελευθερισμό, βλ. τις αναλύσεις του Ζαν-Κλωντ Μισσά, όπως, για παράδειγμα, το βιβλίο του *Το αδιέξοδο Άνταμ Σμιθ* (μτφρ. Χ. Σταματοπούλου, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις, 2007) καθώς και *Τα μυστήρια της Αριστεράς* (μτφρ. Σ. Ιωαννίδης, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις, 2014).

ίδια δηλαδή που διαβάζουμε και σήμερα σχετικά με τον δήθεν «επιθετικό δυτικισμό» του Σαρλί, με φαιδρό παράδειγμα την τελευταία αφίσα της Μιγάδας: «Αν μυαλό έχουμε λοιπόν, είναι γι' αυτό;/ να βλέπουμε ότι πίσω απ' τον ανθρωπισμό/ πίσω από τη “διαφορά στον πολιτισμό”/ έχει μπόλιχο ελληνικό εμετό»¹³. Βλέπουμε βέβαια ότι οι ποιήτριες συντρόφισσες θεωρούν, όλως περιέργως, την Ελλάδα κομμάτι της Δύσης.

Ήταν τότε, σε κάθε περίπτωση, που η Αριστερά, στο όνομα της πολιτιστικής απελευθέρωσης του ατόμου και των διάφορων μειονοτήτων ή καταπιεζόμενων κοινωνικών ομάδων, οδηγήθηκε να ξεχάσει έννοιες όπως η ισότητα και η κοινωνική δικαιοσύνη. Το αποτέλεσμα είναι η χρόνια κι ως σήμερα αθεράπευτη εμμονή της με την «πολυπολιτισμικότητα» και τον σεβασμό της «πολιτιστικής διαφοράς», δηλαδή με διεκδικήσεις «μερικού» χαρακτήρα που έχουν νόημα μόνο ως κομμάτια του γενικότερου προτάγματος υπέρ της ισότητας και της δημοκρατίας και σε καμία περίπτωση δεν το εξαντλούν ή το καθορίζουν. Φτάνουμε έτσι, σήμερα, να φοβόμαστε να ασκήσουμε κριτική στις μη δυτικές θρησκείες -εν προκειμένω το Ισλάμ-, για να μην κατηγορηθούμε πως δε σεβόμαστε τη «διαφορετικότητα». Ωραία, άμα είναι έτσι, τότε -για να συνεχίσουμε το ίδιο σχήμα λόγου-, να σεβαστούμε και την «πολιτιστική διαφορά» όσων -εντός κι εκτός Δύσης- είναι υπέρ του καπιταλισμού ή του ναζισμού και να μην τους θεωρούμε ως πολιτικούς μας αντιπάλους, υπό το σκεπτικό πως μια τέτοια κατηγοριοποίηση θα συνιστούσε μη αποδοχή της «διαφορετικότητάς» τους! Αυτή η μανία να βλέπουμε τα πάντα προσθέτοντας αστερίσκους και προϋποθέσεις βρίσκεται πίσω από τις λυπηρές ασυναρτησίες του Ιού σχετικά με την υπό προϋποθέσεις άσκηση της σάτιρας. Καμιά αξία δε δύναται πλέον να θεωρείται άνευ όρων κι απροϋπόθετα -δηλαδή, ολόψυχα- υπερασπίσιμη, ούτε καν η κριτική στη θρησκεία!

Κι έτσι έχουμε αυτό το οικτρό θέαμα: Η Αριστερά, αντί να είναι στην πρωτοπορία του αγώνα ενάντια στον θρη-

13. Από την αφίσα που αναφέραμε σε προηγούμενη υποσημείωση.

σκευτικό σκοταδισμό και τη βαρβαρότητά του, έχει καταντήσει να γλύφει τους μουλάδες και τους τζιχαντιστές. Γλαφυρή εκδήλωση αυτής της ιδεολογικής κατρακύλας αποτελεί η στάση των αριστερών οργανώσεων το καλοκαίρι του 2012, κατά τη διάρκεια διαμαρτυρίας της Πακιστανικής Κοινότητας της Αθήνας για επίθεση που είχαν δεχτεί μέλη της από την Χρυσή Αυγή. Τότε που οι πακιστανοί συμμετέχοντες διαμαρτύρονταν για τους «φασίστες που προσβάλλουν τον Προφήτη» και οι κόκκινες σημαίες των αριστεριστικών οργανώσεων κυμάτιζαν ανάμεσα στους γονυκλινείς μουσουλμάνους που προσεύχονταν συλλογικά στην Πλατεία Συντάγματος. Πρόκειται για μια στάση που ξεπερνά κατά πολύ την απλή έκφραση αλληλεγγύης σε μια καταπιεζόμενη κοινωνική ομάδα¹⁴.

γ) Έξοδος από τη χειραφετητική συνιστώσα του Διαφωτισμού;

Έχουμε τελικά να κάνουμε με κάτι αρκετά βαθύτερο σχετικά με τους ιδεολογικούς χώρους που θέλουν να παρουσιάζονται ως οι φορείς επαναστατικών αλλαγών στον κόσμο αυτό. Πιστεύουμε ότι ένα από τα κύρια μαθήματα που θα πρέπει να εξάγουμε από την ανάλυση των τελευταίων εξελίξεων είναι το εξής: η επίσημη ρήξη της Αριστεράς με το καθεαυτό χειραφετητικό κομμάτι της κληρονομιάς του Διαφωτισμού που μέχρι πριν από κάποιον καιρό εξέφραζε (κριτική στις προλήψεις και τη θρησκεία, προώθηση της ελευθερίας της σκέψης και της έκφρασης, πίστη στην ικανότητα πραγματικής πνευματικής απελευθέρωσης του ανθρώπου κ.λπ.). Οι αντιδράσεις κι οι τοποθετήσεις της Αριστεράς πάνω στην πιο πρόσφατη επικαιρότητα φαίνεται να σηματοδοτούν το επίσημο τέλος ενός σημαντικού

14. Θα πρέπει εδώ να τονίσουμε πως ένα πράγμα είναι η υπεράσπιση των δικαιωμάτων μιας κοινωνικής ομάδας που υφίσταται διακρίσεις και είναι θύμα ρατσισμού κι εντελώς άλλο πράγμα η άκριτη υποστήριξή της, έτσι γενικά, ανεξαρτήτως των πολιτικών επιλογών και των πράξεων των μελών της.

κομματιού της, την παρακμή της ως χειραφετητικού κινήματος εμπνεόμενου απ' τα εν λόγω ιδεώδη.

Οι μόνοι που σώζουν την τιμή των ιστορικών απελευθερωτικών κινήμάτων φαίνεται πως είναι οι αναρχικοί, οι οποίοι έσπευσαν ευθύς εξ αρχής να μιλήσουν ενάντια στη θρησκεία -κι εδώ όμως όχι όλοι. Η στάση τους βέβαια δεν είναι, στην πραγματικότητα, λιγότερο προβληματική από εκείνη της μαρξιστικής Αριστεράς. Διότι το να βιάζει κανείς σήμερα ενάντια στη θρησκεία γενικώς πιο πολύ μοιάζει με αυτόματη κι ως εκ τούτου αστόχαστη και στείρα αναπαραγωγή ενός πατρογονικού συνθήματος, του περίφημου «Ούτε Θεός, ούτε αφέντης», παρά με λελογισμένη πολιτική θέση.

Σε πείσμα των γενικόλογων αντιθρησκευτικών διακηρύξεων, τα πράγματα σήμερα έχουν ριζικά διαφοροποιηθεί σε σχέση με τον 19ο αιώνα, όταν και επινοήθηκε αυτό το σύνθημα. Τις τελευταίες δεκαετίες οι δύο πιο επεκτατικές θρησκείες στον κόσμο είναι ο ισλαμισμός και διάφορα ευαγγελιστικά ρεύματα, ενώ θα μπορούσαμε να αναφέρουμε, επίσης, τον ρόλο πολλών φανατικών και θρησκόληπτων Εβραίων στην ιμπεριαλιστική πολιτική του Ισραήλ. Στην τελευταία περίπτωση το πρόβλημα είναι κυρίως ο εθνικισμός κι όχι τόσο η θρησκεία, η οποία απλώς συνεπικουρεί τον πρώτο. Επιπλέον, τις διάφορες εκδοχές του σύγχρονου Ευαγγελισμού (σε διάφορες αφρικανικές χώρες λόγω χάριν) ο κόσμος τις ασπάζεται κυρίως επειδή πιστεύει στις υποσχέσεις του λεγόμενου *prosperity gospel* (για άμεση κι εύκολη πλουτοθηρία) κι άρα δε μας θέτουν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα από την άποψη της επιστροφής σε σκοταδιστικά παρελθόντα, μιας και πρόκειται για μια αρκετά εκκοσμικευμένη «διδασκαλία» με σκοπό την κοινωνική άνοδο και την οικονομική επιτυχία.

Αντίθετα, η επέκταση του Ισλάμ συμβαδίζει με την ολοένα και μεγαλύτερη κυριαρχία όχι μόνο μιας σκληροπυρηνικής και νεοσυντηρητικής του εκδοχής (του ουαχαμπιτισμού και του μαχητικού κι ενόπλου σέλους του, που είναι ο τζιχαντισμός) αλλά και μιας συχνά εκχυδαϊσμένης -κι ως

εκ τούτου απλοποιημένης προς το δογματικότερο- εκδοχής ακόμα κι αυτού του νεοσυντηρητικού μορφώματος¹⁵. Πολλοί νέοι προσηλυτίζονται πλέον το Ισλάμ μέσα απ' τα Youtube, τα δορυφορικά κανάλια που χρηματοδοτούνται από τη Σαουδική Αραβία, όπως βέβαια κι από ιμάμηδες οι οποίοι πληρώνονται από πλούσιους ισλαμιστές εκτός Δύσης για να έρθουν να κηρύξουν το λεγόμενο ριζοσπαστικό Ισλάμ στους μουσουλμάνους της Εσπερίας. Η ανάγκη να φανούν πραγματικοί πιστοί στα μάτια του Προφήτη ωθεί αυτούς τους νέους σε ακραίες κι εντυπωσιοθηρικές πράξεις¹⁶. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο βασικός κίνδυνος σήμερα προέρχεται από μια εκδοχή μιας πολύ συγκεκριμένης θρησκείας και δεν αντιλαμβάνομαστε σε τι ωφελεί να κλείνουμε τα μάτια μας μπροστά σ' αυτή τη θεμελιώδη διαπίστωση, μιλώντας περί θρησκείας έτσι γενικά κι αόριστα.

Το «ριζοσπαστικό» Ισλάμ είναι, άλλωστε, αυτό που έχει κηρύξει τον πόλεμο στη Δύση, βάλλοντας πρώτα και

15. Ουαχαμπισμός λέγεται η μορφή νεοσυντηρητικού σουνιτικού Ισλάμ που επεξεργάζεται και κηρύττει ο θεολόγος και ιμάμης Μουαμάντ ιμπν Αμντ αλ-Ουαχάμπ (1703-1792) στην περιοχή της τωρινής Σαουδικής Αραβίας. Μέσω της συμμαχίας του με τον μετέπειτα ιδρυτή του πρώτου σαουδικού κράτους και της ομώνυμης βασιλικής δυναστείας, εμίρη Μουαμάντ ιμπν Σαούντ (που πεθαίνει το 1765), η διδασκαλία του μετατρέπεται σε επίσημο κρατικό δόγμα, εφόσον θεωρείται η ιδεολογία πάνω στην οποία τίθενται οι βάσεις του νέου σαουδικού βασιλείου. Βασικό χαρακτηριστικό του ουαχαμπιτισμού είναι η προσπάθεια επιστροφής σ' ένα αγνό κι ανόθευτο από αλλότριες επιδράσεις Ισλάμ, δηλαδή στο αρχικό πνεύμα της θρησκείας. Ως τέτοιος, ο ουαχαμπισμός συνιστά κομμάτι του λεγόμενου σαλαφισμού, δηλαδή της τάσης επιστροφής στους «προγόνους» (σαλάφ). Για τον λόγο αυτό ο αλ-Ουαχάμπ αρνείται να αναγνωρίσει διάφορες παραδοσιακές και καταξιωμένες στην εποχή του θρησκευτικές πρακτικές, ενώ οι πιστοί που εφαρμόζουν την ουαχαμπιτική εκδοχή Ισλάμ διακρίνονται για τον συντηρητισμό τους, τον μεγάλο τους θρησκευτικό ζήλο και την ηθική τους ακαμψία. Ο ουαχαμπισμός διαδίδεται εδώ και δεκαετίες ανά τον κόσμο σε πολύ μεγάλο βαθμό χάρις στα σαουδαραβικά πετροδολάρια.

16. Σχετικά με τους νέους από τις δυτικές χώρες (κυρίως αραβικής και αφρικανικής καταγωγής, αλλά, σε εντυπωσιακό βαθμό, και καθαρά δυτικούς) που κατεβαίνουν στη Συρία για να συμμετάσχουν στον ιερό πόλεμο, βλ. τις παρατηρήσεις μας και τα παρατιθέμενα στοιχεία στο «Editorial» του 7ου τεύχους του *Προτάγματος* (Οκτώβριος 2014), σ. 13 κ. ε.

κύρια ενάντια σε αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε χειραφετητική διάσταση του δυτικού πολιτισμού, με ό,τι αυτή περιλαμβάνει (βελτίωση της θέσης των γυναικών, εκκοσμίκευση, μερική σεξουαλική απελευθέρωση, αθεΐα κ.λπ.) και το οποίο θεωρούμε ως τη βασική δημοκρατική κληρονομιά χάρις στην οποία μπορούν οι διάφορες αριστερές και αναρχικές πολιτικές ομάδες και οργανώσεις να υπάρχουν σήμερα και να λένε ότι λένε ως υποτιθέμενοι ή, έστω, μακρινοί συνεχιστές αυτής της χειραφετητικής παράδοσης. Διότι η έτερη διάσταση της Δύσης, αυτή που άπτεται της λατρείας της ισχύος και της κυριαρχίας δεν αμφισβητείται ούτε και στο ελάχιστο από τον σημερινό σαλαφισμό. Αντιθέτως αφομοιώνεται στα πλαίσια ενός αποκρουστικού μείγματος σκοταδισμού και υπερσύγχρονης τεχνολογίας (εφόσον, ως γνωστόν, με δυτικά όπλα, γκάτζετς, υπολογιστές και κοινωνικά δίκτυα διεξάγουν τον ιερό τους πόλεμο οι ανά τον κόσμο τζιχαντιστές), το οποίο θρέφει τα όνειρα παντοδυναμίας του εμπνεόμενο από τη βούληση για δύναμη κι επέκταση που ενσάρκωσε ιστορικά η Δύση.

Κοινωνίες θρησκευόμενες και κοινωνίες εκκοσμιευμένες

Σωστά, θα απαντήσουν, οι αναρχικοί σύντροφοι, προβάλλοντας εντούτοις την εξής ένσταση: «η Ελλάδα δεν είναι Δύση, εδώ δεν έχει υπάρξει ούτε Διαφωτισμός, ούτε διαχωρισμός Κράτους-Εκκλησίας και, από πολλές απόψεις ζούμε σε ένα ημιθεοκρατικό καθεστώς, όπου συνεχώς έχουμε να αντιμετωπίσουμε τις υστερίες των παπάδων, των θρησκόληπτων και των φανατικών με τις ελληνικές παραδόσεις. Οπότε, μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η υπερβολική κριτική του Ισλάμ παίζει το παιχνίδι της Εκκλησίας και του Άδωνη Γεωργιάδη, που δε θέλουν την κατασκευή τζαμιού στην Αττική κ.λπ.»

Πράγματι η εκκοσμίκευση του κράτους στην Ελλάδα είναι πίσω σε σχέση με τις περισσότερες δυτικές χώρες. Το μάθημα θρησκευτικών στο σχολείο ή η απαγόρευση ανέγερσης τζαμιών στην Αθήνα αποτελούν χτυπητά δείγματα αυτής

της καθυστέρησης και στοιχεία μιας κρατικής πολιτικής που απέχει αρκετά από το πολυπολιτισμικό μοντέλο των δυτικών χωρών¹⁷. Ωστόσο, αυτό που πρέπει να συγκρατήσουμε είναι πως η επιβίωση της ελληνορθόδοξης ιδεολογίας έχει κυρίως πολιτιστικά και όχι θρησκευτικά αίτια. Γι' αυτό και η βασική εκδήλωση θρησκευτικής επιρροής στη χώρα μας είναι μια καθημερινού επιπέδου προάσπιση της πολιτιστικής μας «κληρονομιάς» και της ταυτότητας που τάχα πρέπει να έχουμε ως «αιώνιο έθνος». Γραφικότητες, δηλαδή, σημαντικές μεν όσον αφορά στην κριτική που θα πρέπει να κάνουμε συνολικά ως πολιτικοί χώροι, αλλά γενικώς ακίνδυνες αναφορικά προς την υπάρχουσα αποδοχή ενός κυρίαρχου πλαισίου *de facto* εκκοσμίκευσης στην Ελλάδα και όσον αφορά στο πολιτικό διακύβευμα που ανακύπτει με την άνοδο του τζιχαντισμού, δηλαδή ενός πραγματικά θεοκρατικού προτάγματος.

Καλόν είναι να σκεφτούν όλοι οι σύντροφοι που μιλάνε για «ορθόδοξη βαρβαρότητα» στην περίπτωση της Ελλάδας, πως στη χώρα μας ανθούν τα γαμωσταυρίδια, με το «γαμώ τον Χριστό μου» να είναι απ' τα βασικά μπινελίκια. Και δεν είναι μόνο η ευκολία με την οποία βρίζουμε τα Θεία ή κοροϊδεύουμε τον κλήρο. Μπορείτε να φανταστείτε έναν Άραβα κωμικό ή σατιρικό καλλιτέχνη να αναπαριστά με οποιονδήποτε τρόπο τον Μωάμεθ, όπως, π.χ., ο Πανούσης, πριν κάποια χρόνια, είχε παρουσιάσει την Παναγία ως κότα να κρατά ένα αυγό στη θέση του Χριστού, δίχως να γίνει χαμός; Παραδείγματα όπως αυτά του αλγερινού κωμικού Φελάγκ (Felag) και του συμπατριώτη του σκιτσογράφου Αλή Ντιλέμ (Ali Dilem), οι οποίοι αναγκάστηκαν είτε να μετοικίσουν είτε να διαφύγουν για κάποιο χρονικό διάστημα στη Γαλλία, επειδή σάρκαζαν τα θρησκευτικά ήθη της χώρας τους, δίνουν την ανα-

17. Κατά τις τελευταίες εκλογές, για παράδειγμα, οι ANEL δε ντράπηκαν να γράψουν στα προεκλογικά τους φυλλάδια: «αναγκαίο καλό η άρρηκτη σχέση Εκκλησίας-Κράτους», με κεφαλαία στοιχεία και κοκκινισμένη τη λέξη «σχέση».

γκαία απάντηση¹⁸. Στην ίδια κατηγορία θα μπορούσαμε να εντάξουμε την απόφαση του Facebook, τέλη Ιανουαρίου, να κλείσει ορισμένα «προφίλ» και σελίδες χρηστών του στην Τουρκία, επειδή «προσέβαλαν τον Προφήτη», μετά από σχετικές κυβερνητικές απειλές¹⁹. Στην Ελλάδα, αντίθετα, ένα από τα προπύργια του χέβι μέταλ παγκοσμίως -όπου πολλά παιδιά μεγαλώνουν ακούγοντας «σατανιστικά» συγκροτήματα, αποστηθίζοντας τους βλάσφημους κι εντελώς προσβλητικούς για τον Θεό και τον Χριστό στίχους τους!-, βγήκε ποτέ να διαμαρτυρηθεί κανένας άλλος εκτός απ' την Ελένη Λουκά κι άλλους δέκα γραφικούς; Βγήκε κανείς να απαγορέψει τις *Πενήντα αποχρώσεις του γκρι*, όπως έσπευσε να κάνει η κυβέρνηση της Μαλαισίας, πριν καλά καλά κυκλοφορήσει η ομώνυμη ταινία;

Απλά παραδείγματα, αλλά χρήσιμα, γιατί έχουμε την εντύπωση πως ορισμένοι έχουν ξεχάσει τι πάει να πει πραγματική επιβίωση της θρησκείας και απουσία, από ιστορικής άποψης, οποιαδήποτε σοβαρής απόπειρας εξόδου από αυτήν. Θρησκεία είναι να ρωτάς (μέσα στις δυτικές χώρες) τον Ιμάμη αν μπορείς να φοράς μακιγιάζ ή τζελ μαλλιών κατά τη διάρκεια του Ραμαζανιού και να γίνεται μέγα θέμα για το αν η Εθνική Ομάδα της Αλγερίας -στο Μουντιάλ του προηγούμενου καλοκαιριού- θα έτρωγε ή όχι πριν το πολύ κρίσιμο ματς με τη Γερμανία. Ή -για να μη νομίζει κανείς πως έχουμε κάποιο είδος εμμονής με το

18. Ήταν τότε, το 1994, που ο Ντιλέμ έγινε στόχος απειλών από ισλαμιστές τρομοκράτες και πήγε στο Παρίσι «για να αναπνεύσει λιγάκι». Τότε συνάντησε την ομάδα των σκιτσογράφων του *Σαρλί Εμπντό*. Κι όπως δηλώνει, «ορισμένες φορές σκεφτόμουν να τα παρατήσω, πίστευα ότι ήταν πολύ μεγάλο τίμημα να ρισκάρεις τη ζωή σου για ένα σκίτσο. Ωστόσο [οι σκιτσογράφοι του *Σαρλί*] με έπεισαν να συνεχίσω, καθώς μου έδειξαν πως αυτό που έκανα είχε μια χρησιμότητα» (S. Duclos, «“On va continuer à dessiner” répondent les caricaturistes algériens après l’attentat contre *Charlie Hebdo*» [«Θα συνεχίσουμε να σχεδιάζουμε» απαντούν οι αλγερinhoί γελοιογράφοι μετά την επίθεση στο *Σαρλί Εμπντό*]), *Lemonde.fr*, 8/1/2015).

19. S. Arsu, M. Scott, “Facebook is Said to Block Pages Critical of Muhammad to Avoid Shutdown in Turkey”, *The New York Times*, 26/1/2015.

Ισλάμ- να επιμένουν οι κάτοικοι μιας περιοχής της Σιέρρα Λεόνε να ταφεί μια έγκυος γυναίκα, θύμα του Έμπολα, σύμφωνα με το παραδοσιακό, θρησκευτικής προέλευσης, τυπικό, προκειμένου να γλυτώσει «την αιώνια περιπλάνηση και να φτάσει το χωριό των νεκρών»²⁰ -παρά τους τεράστιους κινδύνους για τη διάδοση του ιού που θα συνεπήγετο μια τέτοια διαδικασία (εφόσον περιλαμβάνει το άνοιγμα του πτώματος με σκοπό την αφαίρεση του εμβρύου, κάτι που θα απελευθέρωνε μεγάλες ποσότητες μολυσμένου αίματος).

Στην Ελλάδα (όπου η «σαφής πτώση στα ποσοστά του τακτικού εκκλησιασμού μεταξύ των πρώτων χρόνων της δεκαετίας του '60 και της δεκαετίας του '80»²¹ έχει επανειλημμένως υπογραμμιστεί, τόσο από Έλληνες όσο κι από ξένους ιστορικούς και κοινωνιολόγους), η θρησκεία διατηρεί ακόμη τα κεκτημένα της όχι τόσο λόγω της πραγματικής πίστης των ανθρώπων, όσο γιατί αποτελεί κομμάτι του ισχυρού νεοελληνικού εθνικισμού. Κι αυτό γιατί, όπως συμβαίνει στις Ορθόδοξες χώρες, η ελληνική εκκλησία είναι αυτοκέφαλη, δηλαδή αυστηρά εθνική και, ως τέτοια, μέσω ιδεολογιών σαν την επάρατη ελληνορθοδοξία, έχει καταφέρει να συνιστά κομμάτι του κυρίαρχου εθνικισμού. Μέσω αυτής της αφομοίωσης και υπαγωγής, κατά μια έννοια, της θρησκείας στον εθνικισμό –σε μια καθαρά κοσμική ιδεολογία, δηλαδή- η ελληνική κοινωνία έχει σημαντικά εκκοσμιευτεί, έστω κι αν αυτό δε συνέβη κάτω απ' την πίεση αντικληρικαλικών και άλλων χειραφετητικών κινημάτων. Σε κάθε περίπτωση, η κυριαρχία της θρησκείας στα μυαλά και τις συμπεριφορές των ανθρώπων έχει σημαντικά δι-

20. A. Maxmen, “How the Fight Against Ebola Tested a Culture’s Traditions” [«Πώς η καταπολέμηση του Έμπολα θέτει σε δοκιμασία τις παραδόσεις ενός πολιτισμού»], *Nationalgeographic.com*, 30/1/2015.

21. V. Roudometof, “Eastern Orthodox Christianity and the Uses of the Past in Contemporary Greece” [«Ο ανατολικός Ορθόδοξος χριστιανισμός και η χρήση του παρελθόντος στη σύγχρονη Ελλάδα»], περ. *Religions*, 2011, τ. 2, σ. 97.

αβρωθεί²². Αυτό που έχει μείνει είναι ορισμένες αρχαϊκές δομές σε επίπεδο πολιτικό και συνταγματικό οι οποίες θα μπορούσαν να είχαν κάλλιστα εκλείψει, αν υπήρχε η σχετική βούληση απ' την πλευρά μιας στοιχειωδώς σοβαρής κρατικής εξουσίας -όπως συνέβη πρόσφατα, σε συμβολικό τουλάχιστον επίπεδο, με την περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ και την επιλογή πολιτικού αντί για θρησκευτικό όρκο κατά την ορκωμοσία της νέας κυβέρνησης.

Δυτικισμός και αντιδυτικισμός

Πιστεύουμε ότι πίσω κι από αυτήν την αιδημοσύνη, η οποία μιλά περί θρησκείας γενικώς προκειμένου να μην αναφερθεί ειδικότερα στο Ισλάμ, κρύβεται η απροθυμία να ασκήσουμε κριτική σε μη δυτικά κοινωνικοϊστορικά κινήματα και, γενικώς, μορφώματα, μην τυχόν κατηγορηθούμε για ρατσισμό. Ακούμε και διαβάζουμε συχνά σε σχόλια και αναλύσεις πως ο ισλαμισμός συνιστά αντίδραση στον δυτικό μπερριαλισμό ή ακόμα και γέννημά του. Όπως γράφτη-

22. Πράγμα που ισχύει σε περιοχές των Βαλκανίων και της ανατολικής Μεσογείου γενικότερα. Ας σκεφτούμε, π.χ., τον αρκετά εκκοσμικευμένο χαρακτήρα του βοσνιακού, αλβανικού ή τουρκικού Ισλάμ σε σχέση με τα αραβικά, αφρικανικά ή ασιατικά τους αντίστοιχα, για να μην αναφερθούμε καν σε περιοχές όπως το τουρκοκυπριακό ψευδοκράτος, όπου η κοινωνία είναι ακόμα πιο εκκοσμικευμένη απ' ότι στην Τουρκία. Όπως σημειώνει ένας σύγχρονος άγγλος ταξιδιωτικός συγγραφέας, ένας γέροντας του έλεγε, όταν επισκέφτηκε την Κερύνεια: «Δεν είμαστε θρησκευόμενος λαός. Δεν είμαστε σαν τις αραβικές χώρες. Ορισμένοι απ' τους πιο ηλικιωμένους ίσως να πηγαίνουν πιο συχνά στο τζαμί, αλλά εμείς οι υπόλοιποι, πάμε μία-δύο φορές το χρόνο. [...] Ακόμα κι οι μετανάστες απ' την Ανατολία δείχνουν να σταματούν να πηγαίνουν στο τζαμί μόλις έρχονται εδώ. Το πρώτο πράγμα που κάνουν οι γυναίκες είναι να βγάλουν τις μαντήλες τους». Κι ο Μουφτής της Κύπρου στην Αμμόχωστο (με την αφίσα του Κεμάλ στο γραφείο του) του τόνιζε πως «εδώ στην Κύπρο είμαστε ανοιχτόμυαλοι [...]. Είμαστε μια κοσμική χώρα ακόμα πιο εκσυγχρονισμένη κι απ' την Τουρκία. [...] Είναι απολύτως αληθές ότι το επίπεδο προσέλευσης στα τζαμιά είναι πολύ χαμηλό» (G. Milton, *The Riddle and the Knight. In Search of Sir John Mandeville* [Ο γρίφος κι ο ιππότης. Στα χνάρια του Σερ Τζον Μαντεβίλ], Λονδίνο, Sceptre, 1996, σ. 69 και 95).

κε πρόσφατα, π.χ., σε άρθρο του αμερικανικού αριστερού περιοδικού *Jacobin*, «είναι αλήθεια πως, όχι μόνο η βία των ΗΠΑ είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή των εχθρών της ή πως η πρώτη γεννά τη δεύτερη, αλλά, επιπλέον, ότι οι δυτικές κυβερνήσεις και τα πελατειακά τους κράτη έχουν συνεισφέρει ενεργητικά στην ενδυνάμωση των δεξιών τζιχαντιστικών ομάδων»²³. Τέτοιες διατυπώσεις συνιστούν καταρχήν καρμπινάτο ιστορικό λάθος, καθώς, όπως είδαμε, ο ουαχαμισμός, το θεμέλιο δόγμα του σαουδικού κράτους (του κατεξοχήν «πελατειακού κράτους» των δυτικών), δημιουργείται τον 18ο αιώνα, μερικές δεκαετίες πριν την ίδρυση των ΗΠΑ! Αλλά και γενικότερα, αυτές οι προσπάθειες να χρεώσουμε τον ριζοσπαστικό ισλαμισμό στις δυτικές παρεμβάσεις παραβλέπουν ορισμένα βασικά ιστορικά γεγονότα.

Το Ισλάμ γεννιέται στη σημερινή Σαουδική Αραβία περίπου, κατά τον 7ο μ.Χ. αιώνα, και δίνει ώθηση σε μια πολύ εντυπωσιακή ιμπεριαλιστική κατάκτηση, κάνοντας τους Άραβες να φτάσουν μέχρι τη μέση της Γαλλίας -όπου και ηττώνται στο Πουατιέ, το 732- ακριβώς 110 χρόνια μετά την Εγίρα, κρατώντας κομμάτια της Ισπανίας ως το 1492. Στη συνέχεια οι Οθωμανοί ακολουθούν το ίδιο κατακτητικό μοντέλο, φτάνοντας να ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος των πρώην αραβικών κτήσεων, ενώ ανάλογη υπήρξε -αν και σε μικρότερη κλίμακα- η πορεία της (σιιτικής) δυναστείας των Σαφαβιδών στην Περσία (μεταξύ 16ου και 18ου αιώνα). Εξάλλου, η αναγέννηση του ισλαμισμού μέσα στον αραβικό κόσμο, που λαμβάνει χώρα τη δεκαετία του '70, διαδεχόμενη μια περίοδο υποχώρησης της θρησκείας υπό το βάρος της εξάπλωσης του αραβικού εθνικισμού (νασερικού και μπααθικού τύπου), εδραιώνεται μετά τα επιτυχημένα κινήματα εθνικής απελευθέρωσης σε πολλές πρώην αποικιακές χώρες, άρα δεν μπορεί να θεωρηθεί απότοκο της δυτικής καταπί-

23. D. Minzer, "Don't Blame Islam. Al-Qaeda and ISIS are products of US and Saudi imperialism" [«Μην κατηγορείτε το Ισλάμ. Η Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος είναι προϊόντα του αμερικανικού και σαουδικού ιμπεριαλισμού»], *jacobinmag.com*, 30/1/2015.

εσης και παρέμβασης παρά μόνο δευτερευόντως (όπως π.χ. στην περίπτωση του Ιράκ και της Λιβύης, όπου η εκθρόνιση των Σαντάμ και Καντάφι -εκφραστών του αραβικού εθνικισμού- απελευθέρωσε τα θρησκευτικά και φατριαστικά πάθη που οι δικτάτορες ήξεραν να εξισορροπούν).

Η διαπίστωση που συζητάμε, όμως, δείχνει και κάτι ακόμα. Πως οι πραγματικοί δυτικοκεντρικοί εν τέλει είναι οι οπαδοί των διάφορων εκδοχών του σύγχρονου αριστερισμού. Με τη μόνη διαφορά, βέβαια, πως ο δυτικοκεντρισμός τους είναι ένας ανεστραμμένος δυτικοκεντρισμός. Είναι τόσο βαθειά η διανοητική τους αλλοτρίωση, που θεωρούν τη Δύση ως το μόνο ιστορικό υποκείμενο: Οτιδήποτε συμβαίνει στον πλανήτη εκτός Δύσης δεν μπορεί παρά να συνιστά είτε συνειδητή αντίδραση σ' αυτά που κάνει η Δύση είτε μια έμμεση συνέπεια ή απορροή των πράξεων και των επιλογών των δυτικών -όταν δεν πρόκειται, δηλαδή, απλώς, για συνωμοσίες της ίδιας της Δύσης. Σε κάθε περίπτωση, οι μη δυτικοί λαοί θεωρούνται ανίκανοι να παράξουν από μόνοι τους κι αφ' εαυτών ιστορία. Μπορεί να θεωρούν -ως σωστοί αριστεριστές αντιδυτικιστές- τη Δύση ως το Απόλυτο Κακό και να τη μισούν, ενδόμυχα, γι' αυτό, ωστόσο κάτι τέτοιο επουδενί δεν εμποδίζει τους φίλους μας να τη θεωρούν το πραγματικό Κέντρο του κόσμου, το κινούν αίτιο που βρίσκεται πίσω από οτιδήποτε συμβαίνει πάνω στον πλανήτη.

Αντίθετα εμείς, πολύ πιο ταπεινοί αλλά και φίλοι, ταυτόχρονα, του πραγματικού -κι όχι απλώς σε επίπεδο διακηρύξεων!- πολιτιστικού πλουραλισμού, αναγνωρίζουμε την αυταξία της ιστορικής δημιουργίας κάθε κοινωνίας και γι' αυτό πιστεύουμε πως έχουμε το δικαίωμα να ασκούμε κριτική σε μη δυτικούς λαούς, δίχως να κατατροχόμαστε από αυτοενοχοποιητικά σύνδρομα. Αυτό δε σημαίνει πως υποτιμούμε ή ξεχνάμε τη σημασία της πολυδιάστατης δυτικής κυριαρχίας πάνω στο μη δυτικό κόσμο. Όπως όμως ασκούμε κριτική στη δυτική κυριαρχία, έτσι θ' ασκήσουμε κριτική στην ισλαμιστική βαρβαρότητα η οποία, για εμάς, συνιστά σήμερα ό,τι πιο κοντινό στον φασισμό κυκλοφορεί

στην πλανητική πιάτσα²⁴. Δε θεωρούμε κατώτερους, ηλίθιους και νήπια τους ισλαμιστές ή τους μουσουλμάνους και γι' αυτό, επειδή ακριβώς τους αναγνωρίζουμε ως ίσους μ' εμάς, ασκούμε κριτική στις επιλογές τους.

Ο καθένας κάνει τις επιλογές του κι εμείς επιλέγουμε να είμαστε με το πρόταγμα μιας δημοκρατικής και αυτόνομης κοινωνίας της οποίας άμεσες συνιστώσες αποτελούν εξάλλου η άνευ όρων σάτιρα, ακόμη και η τολμηρή ασέβεια -αν θέλουμε να επανέλθουμε στην υπόθεση του *Σαρλί Εμπντό*. Όποιος είναι με τη θεοκρατία, είναι πολιτικός μας αντίπαλος. Πολιτικός αντίπαλος όμως δε σημαίνει ούτε ανώτερος ούτε κατώτερος.

Είναι οι μουσουλμάνοι καταπιεζόμενη μειοψηφία;

Το βασικό επιχείρημα δια του οποίου το μεγαλύτερο μέρος της Αριστεράς τείνει να μην έχει την αρμόζουσα κριτική στάση απέναντι στην επέκταση του νεοσυντηρητικού και «ριζοσπαστικού» Ισλάμ είναι ένα ταριχευμένο απότοκο του τριτοκοσμισμού της δεκαετίας του '60: Οι μουσουλμάνοι είναι κοινότητα καταπιεσμένη πολλαχώς από τους δυτικούς

24. Για παράδειγμα μαζικές πυρές βιβλίων -όπως η πιο πρόσφατη που διοργανώθηκε από το Ισλαμικό Κράτος στη βιβλιοθήκη της Μοσούλης, στο Ιράκ (κι όπου οι τζιχαντιστές έκαψαν 2000 βιβλία και χειρόγραφα, καταστρέφοντας, παράλληλα, έργα ηλικίας μεγαλύτερης των 7000 ετών [βλ. «Iraqi Libraries Ransacked by Islamic State Group in Mosul», *nytimes.com*, 31/1/2015]-, καταστροφές έργων τέχνης (όπως πριν τρία χρόνια στο Εθνικό Μουσείο των Μαλδιβών, όπου ένας ισλαμικός όχλος κατέστρεψε αγάλματα που απεικόνιζαν τον Βούδα) και πογκρόμ εναντίον θρησκευτικών στόχων (όπως στην πρωτεύουσα του Νίγηρα, κατά τις διαδηλώσεις εναντίον του *Σαρλί Εμπντό*, όπου κάηκαν χριστιανικές εκκλησίες και καταστήματα) είναι πρακτικές που μας θυμίζουν χαρακτηριστικές στιγμές της ιστορίας των φασιστικών κινήματων της δεκαετίας του '30 στην Ευρώπη. Να θυμίσουμε, επίσης, πως πρώτοι οι Ταλιμπάν κατέστρεψαν τον Μάρτιο του 2001 με έκρηξη τους δύο τεράστιους μνημειακούς Βούδες που ήταν λαξευμένοι στους βράχους του Μπαμιγιάν, 150 χλμ. από την Καμπούλ, ενώ αντίστοιχες καταστροφές μαυσωλείων είχαμε τον Ιανουάριο 2012 στο Τιμποκτού, μαζί με τη ρίψη στην πυρά πολλών προϊσλαμικών χειρογράφων, ένα χρόνο μετά, από τις τζιχαντιστικές ομάδες του Μαλί.

(μέσω των πολεμικών επεμβάσεων και του ρατσισμού που τους επιφυλάσσουν όταν έρχονται ως μετανάστες στις δυτικές χώρες) κι έτσι ο τζιχαντισμός δεν είναι παρά η αναμενόμενη αντίδραση σε αυτήν την καταπίεση. Όπως λέει ο μύστης του ελληνικού ισλαμοαριστερισμού, Α. Χατζηστεφάνου, «εάν η θρησκεία εκτός από όπιο του λαού είναι και ο “στεναγμός του καταπιεζόμενου”, εύκολα καταλαβαίνει κανείς ότι όσο μεγαλύτερος ο στεναγμός, όσο δηλαδή πιο ακραία γίνεται η έκφραση της θρησκευτικής πίστης, τόσο πιο ακραία θα πρέπει να είναι και η καταπίεση. Σε μια εποχή λοιπόν που ο χριστιανισμός εκπροσωπεί, ως επί το πλείστον, τα μητροπολιτικά κέντρα και ο ισλαμισμός την καθυστερημένη περιφέρεια του καπιταλιστικού συστήματος, ακόμη και η τήρηση ίσων αποστάσεων ενδέχεται να λειτουργήσει σαν υπόγεια στήριξη του δυτικού ιμπεριαλισμού»²⁵. Ανάλογη ήταν κι η περισπούδαστη ανάλυση του Δ. Κουφοντίνα²⁶. Επιχείρημα απλοϊκότατο που, στο βαθμό που αντιστοιχεί στην ιστορική πραγματικότητα, κρύβει ζητήματα ιδιαίτερης σημασίας, ενώ στο βαθμό που συνιστά πολιτική διακήρυξη απλώς κολακεύει τη θρησκευτική ετερονομία ορισμένων μη δυτικών λαών.

Εξού και το ανοιχτό, πλέον, πέρασμα από την θυματοποίηση στο παραλήρημα. Μια πρώτη γεύση του παραληρήματος αυτού πήραμε από ένα περιστατικό που συνέβη στο σημείο όπου δολοφονήθηκε ο τρομοκράτης της Κοπεγχάγης,

25. Α. Χατζηστεφάνου, «Αν έγραφε ο Δάντης στο *Charlie Hebdo*», εφ. *Πρωτ*, 18/1/2015.

26. «Σε ερώτημα για τις δολοφονικές επιθέσεις των τζιχαντιστών στο Παρίσι, ο Δημήτρης Κουφοντίνας επισημαίνει ότι «οι επιθέσεις στο Παρίσι ήταν ενέργειες εκδίκησης, πράξεις αναντίρρησης αγριότητας» και συνεχίζει: «Ποιο ήταν όμως το “κινούν αίτιό” τους; Ήταν άραγε πιο άγριες από τη διαρκή γενοκτονία ολόκληρων λαών; Γενοκτονίες που διεξάγουν και τώρα γαλλικά όπλα στο Μάλι και στην υποσαχάριο Αφρική, στη Λιβύη, τη Συρία, πιο πριν στο Αφγανιστάν και ακόμα πιο πριν σε τόσες άλλες χώρες. Γάλλοι στρατιωτικοί σπέρνουν τον θάνατο και την οδύνη σε μουσουλμανικές χώρες, με σκοπό τη λεηλασία των φυσικών πόρων τους. Γαλλικές κυβερνήσεις τις διατάζουν και σπέρνουν τους ανέμους - δεν σκέφτηκαν ότι θα θερίσουν θύελλες;» («Κουφοντίνας για Ξηρό: “Τα έκανε μούσκεμα σε όλα τα επίπεδα –Τι λέει για τις εκλογές”, *Πρώτο Θέμα*, 17/1/2015).

όπου άγνωστοι είχαν αφήσει λουλούδια στη μνήμη του. Ακόμα πιο εκπληκτικό όμως είναι το γεγονός ότι νεαροί μουσουλμάνοι τα αφαίρεσαν λέγοντας πως αυτή η πρακτική δεν συνάδει με το Ισλάμ, γράφοντας στον τοίχο την ευχή ο «Θεός ν' αναπαύσει την ψυχή του» και αποχωρώντας φωνάζοντας «ο Θεός είναι μεγάλος», τη στιγμή που άλλοι παρευρισκόμενοι εξηγούσαν το όλο γεγονός και εμμέσως τα ίδια τα εγκλήματα του τρομοκράτη στη βάση αναφορών στον κοινωνικό αποκλεισμό, στον ρατσισμό της Δανικής κοινωνίας κ.ο.κ. Το περιστατικό αυτό και οι σχετικές δηλώσεις των νεαρών μουσουλμάνων μας θύμισαν την εξίσου παραληρηματική τοποθέτηση του σκιτσογράφου Στάθη σχετικά με την επίθεση στο *Σαρλί Εμπντο*²⁷.

α) *Περί «ισλαμοφοβίας»: δύο μέτρα και δύο σταθμά;*

Αυτό που γενικώς πρέπει να τονιστεί είναι πως οι λεγόμενοι «μετανάστες» των καθεαυτό δυτικών χωρών δεν έχουν, συνήθως, σχέση με τους εν Ελλάδι ομολόγους τους: Είναι πολύ λιγότερο εξαθλιωμένοι οικονομικά και κοινωνικά, έχουν, πολύ συχνά, πλήρη δικαιώματα ή ακόμα και την υπηκοότητα, τα παιδιά τους έχουν τη δυνατότητα να διδάσκονται τη γλώσσα της νέας τους χώρας ως «ξένη γλώσσα» στο σχολείο, ενώ μπορούν, παράλληλα, να επιλέξουν ως μαθήματα επιλογής και τις μητρικές τους γλώσσες (αραβικά, κινέζικα κ.λπ.). Η άγνοια αυτού του γεγονότος οδηγεί τόσους αριστέρους κι αναρχικούς εδώ στην Ελλάδα να παρουσιάζουν τους Άραβες και τους αντιλέζικης κι αφρικανικής καταγωγής μαύρους της Γαλλίας ως «καταπιεσμένους» κι «εξαθλιωμένους».

Πέραν, όμως, αυτής της γενικής διευκρίνισης, στην οποία θα επανέλθουμε, ας υπενθυμίσουμε ότι στις περισσότερες δυτικές χώρες (αν όχι σ' όλες) οι μουσουλμάνοι έχουν τους χώρους λατρείας τους επισήμως αναγνωρισμένους, μπορούν και παίρνουν την υπηκοότητα αλλά και θέσεις στον

27. Η σχετική του τοποθέτηση είναι διαθέσιμη στο άρθρο «Ο Στάθης μιλά στον Μάνο Τσιλιμίδα για το Charlie Hebdo», *enikos.gr*, 14/1/2015.

κρατικό μηχανισμό δίχως να τίθεται πουθενά πρόβλημα εξαιτίας του θρησκευματός τους²⁸, κυκλοφορούν ελεύθερα με τις θρησκευτικές τους φορεσιές (διάφοροι τύποι μαντίλας για τις κοπέλες και τις γυναίκες, μούσι και τζελαμπά για τους άντρες) και μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις αναγκάζονται, για μικρά χρονικά διαστήματα, να αφαιρούν τα πιο επιδεικτικά τους κομμάτια, πράγμα, άλλωστε, που ισχύει -όπου ισχύουν τέτοια μέτρα- και για τους πιστούς όλων ανεξαιρέτως των θρησκειών²⁹ κ.ο.κ.

Ας δούμε όμως και πώς φέρονται τα ισλαμικά καθεστώτα στους μη μουσουλμάνους (ή και στους ίδιους τους μουσουλμάνους άλλης ποικιλίας –ας θυμηθούμε π.χ. τον οξύ κι αιματηρό ανταγωνισμό μεταξύ σουνιτών και σιιτών). Έχουμε ποτέ δει Καθολικές ή Ορθόδοξες εκκλησίες στο Ιράν; Βουδιστικούς ναούς στη Σαουδική Αραβία; Για να μη μιλήσουμε καν για τις ενδουμουσουλμανικές

28. Για να αναφέρουμε κι ένα διασκεδαστικό ανέκδοτο: όπως αποκάλυψε το *Κανάρ Ανσενέ*, ένας συνεργός του Αμεντί Κουλιμπαλί (του τρομοκράτη που ταμπουρώθηκε στο σουπερμάρκετ εβραϊκών προϊόντων στις 9 Ιανουαρίου στην Πορτ Ντε Βενσέν του Παρισιού) πιάστηκε να διατηρεί ερωτικό δεσμό με την Εμανουέλ, μια δυτική γαλλίδα χωροφυλακίνα, η οποία έχει ασπαστεί το Ισλάμ κι όταν τελειώνει τη δουλειά της βγάζει το πηλήκιο και φορά τη μαντίλα. Παρά το γεγονός πως είχε φέρει τον υπό παρακολούθηση ύποπτο επανειλημμένως μέσα σ' ένα από τα κέντρα επιχειρήσεων της Χωροφυλακής, «καμία διοικητική ποινή (όπως προσωρινή θέση σε διαθεσιμότητα ή ακόμα και αποπομπή από το σώμα) δεν της έχει ακόμη επιβληθεί» (D. Hassoux, « Une gendarmette et un complice de Coulibaly s'aimaient d'amour tendre » [«Μια χωροφυλακίνα κι ένας συνεργός του Κουλιμπαλί αγαπιόντουσαν γλυκά γλυκά»], *Le Canard Enchaîné*, 4/2/2015).

29. Όπως για παράδειγμα συμβαίνει στα γαλλικά γυμνάσια και λύκεια και μόνο για τους μαθητές και το διδακτικό προσωπικό. Οι γονείς και οι λοιποί κηδεμόνες μαθητών μπορούν να εισέρχονται στα σχολεία -όταν πηγαίνουν να συναντήσουν έναν καθηγητή, π.χ.- δίχως να είναι αναγκασμένοι να βγάλουν τα όποια θρησκευτικά τους σύμβολα, ενώ το ίδιο ισχύει και για τους φοιτητές στα πανεπιστήμια. Γι' αυτό και πρόσφατα αποπέμφθηκε από τα καθήκοντά του ένας επισκέπτης καθηγητής του πανεπιστημίου Paris 13, στα βορειοανατολικά του Παρισιού, επειδή ζήτησε από μια μουσουλμάνη φοιτήτρια να βγάλει τη μαντίλα της, προκειμένου να συνεχίσει το μάθημά του («Un enseignant de Paris 13 démis pour avoir menacé de ne plus faire cours devant une étudiante voilée», *Liberation.fr*, 10/2/2015).

συρράξεις σε Ιράκ και Συρία ή για τους διωγμούς των Κοπτών χριστιανών στην Αίγυπτο, τις σφαγές του Ισλαμικού Κράτους στο Λεβάντε και του Μπόκο Χαράμ στη Βόρειο Νιγηρία εναντίον των «απίστων» ή τους εμπρησμούς χριστιανικών εκκλησιών (αλλά και μαγαζιών) στην πρωτεύουσα του Νίγηρα, Νιαμέι.

Το γεγονός πως έχουμε φτάσει να μη μπορούμε να ασκούμε ανοιχτά κι απερίφραστα κριτική σε τέτοια φαινόμενα για να μην κατηγορηθούμε για «ισλαμοφοβία» είναι ιδιαιτέρως προβληματικό και γελοίο, αν αναλογιστούμε ότι οι αριστεριστές που θα σπεύσουν να εξαπολύσουν αυτές τις κατηγορίες είναι οι πρώτοι που θα επιτεθούν στην τάση πολλών φιλοισραηλινών εβραίων και ισραηλινών εθνικιστών να ταυτίζουν την κριτική ενάντια στον ισραηλινό ιμπεριαλισμό και στους φονταμενταλιστές εβραίους με τον αντισημιτισμό. Ή το ένα θα κάνουμε ή το άλλο, σύντροφοι: Ή δε θα ασκούμε κριτική στα πεπραγμένα κανενός, για να μην του θίξουμε τη θρησκευτική και εθνική ταυτότητα, ή θα κάνουμε κριτική σε όλους εξίσου, όταν και όπου χρειάζεται. Προφανώς η δεύτερη επιλογή είναι και η μόνη πολιτικά τίμια και συμβατή με το δημοκρατικό πρόταγμα για το οποίο εμείς αγωνιζόμαστε. Αντίθετα, όποιος χρησιμοποιεί την αναφορά στα πολιτιστικά του χαρακτηριστικά για να αποφύγει την κριτική για τις πράξεις του και τις επιλογές του, ταυτίζοντας αυτήν την τελευταία με την δήθεν κριτική στα πρώτα (άρα με τον ρατσισμό), είτε εξαπατά είτε εξαπατάται: Είτε, με άλλα λόγια, επιθυμεί να μπει στο απυρόβλητο -όπως κάνουν οι ισραηλινοί εθνικιστές- είτε απλά παραμένει έγκλειστος της ετερονομίας του -όπως συμβαίνει με τους μουσουλμάνους- και αδυνατεί να διαχωρίσει αυτό που είναι (εθνικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά) από αυτό που εκάστοτε κάνει (πολιτικά, κοινωνικά κ.λπ.).

β) العربي، عربي³⁰

Έφτασαν ντυμένοι «φίλοι»
 αμέτρητες φορές οι εχθροί μου
 τα παμπάλαια δώρα προσφέροντας.
 Και τα δώρα τους άλλα δεν ήτανε
 παρά μόνο σίδηρο και φωτιά.
 Στ' ανοιχτά που καρτέραγαν δάχτυλα
 μόνο όπλα και σίδηρο και φωτιά.
 Μόνο όπλα και σίδηρο και φωτιά.

Ο. Ελύτης, *Άξιον Εστί*

Πίσω από αυτήν τη στάση υπάρχει ο πατερναλισμός της δυτικής Αριστεράς, ο οποίος συνιστά απότοκο του ανεστραμμένου της δυτικοκεντρισμού που εξετάσαμε προηγουμένως. Το λέμε αυτό, διότι η άποψη που υποστηρίζει πως δεν πρέπει να είμαστε πολύ επιθετικοί κι επιθετικές στην κριτική μας απέναντι στους μουσουλμάνους μάλλον προϋποθέτει το ότι θεωρούμε αυτούς τους πληθυσμούς νήπια, από πολιτική και κοινωνική άποψη. Εμμένοντας σε μια θυματικού τύπου αντίληψη αυτών των πληθυσμών φερόμαστε να μην τους θεωρούμε ίσους μ' εμάς κι άρα -δυννητικά, έστω- ικανούς να βγουν με κάποιον τρόπο από τη θρησκευτική τους ετερονομία και να αναπτύξουν απελευθερωτικά και χειραφετητικά κινήματα. Θεωρώντας την προσκόλληση των σημερινών μουσουλμάνων στη θρησκεία ως εγγενές και αυτονόητο -άρα: μη δυνάμενο κάποτε ν' αλλάξει- κομμάτι της «πολιτιστικής ιδιαιτερότητάς» τους, τους καταδικάζουμε εκ προοιμίου σε μια επ' άπειρον διαιώνιση αυτής της προσκόλλησης, κάνοντάς τους να εγκλωβίζονται ακόμα περισσότερο στον πατροπαράδοτο φαναλισμό τους; Τελικά, όντως, «ο Άραβας δεν αλλάζει ποτέ»!

Έτσι όμως παραβλέπουμε το θεμελιώδες γεγονός πως, παρ' όλο που η θρησκευτική ετερονομία αποτέλεσε πάντοτε βασικό κομμάτι των αραβικών αλλά και άλλων μου-

30. «Ο Άραβας είναι Άραβας». Αραβική παροιμία σε πνεύμα αντίστοιχο του ελληνικού «Ο Έλληνας δεν αλλάζει ποτέ»

σουλμανικών κοινωνιών, υπήρξαν περίοδοι κατά τις οποίες ορισμένες από αυτές (όπως οι αραβικές) αντιμετώπισαν σημαντικά εκκοσμικευτικά κι αντιθρησκευτικά κινήματα. Κάτι ήξεραν, π.χ., οι τζιχαντιστές του Μετώπου αλ-Νούσρα (συριακού και λιβανέζικου βραχίονα της Αλ Κάιντα) που αποκεφάλισαν, πριν από δύο χρόνια, με τρόπο ιδιαίτερα εμφανή και συμβολικό μια ογκώδη προτομή του μεγάλου άραβα ποιητή και φιλοσόφου Αμπούλ Αλά αλ-Μααρί (973-1057) στη γενέτειρά του, την Μαάρατ αλ Νούμαν (κοντά στο Χαλέπι), ως αποκορύφωμα μιας συντονισμένης προσπάθειας καταστροφής αγαλμάτων και ανδριάντων του στην ευρύτερη βορειοδυτική Συρία³¹. Ο Αλ-Μααρί υπήρξε ορθολογιστής κριτικός όχι μόνο του Ισλάμ μα και των έτερων δύο μονοθεισμών (του ιδουδαϊσμού και του χριστιανισμού) και ως σήμερα συνιστά σταθερή αναφορά των άθεων Αράβων.

Υπό αυτήν την έννοια, είναι πολύ ενδιαφέρον το γεγονός πως στις μεγάλες διαδηλώσεις που έγιναν στη Γαλλία στις 11 Ιανουαρίου με αφορμή τις τρομοκρατικές επιθέσεις, οι μόνοι Άραβες που συμμετείχαν ήταν άτομα που ανήκουν σε παλαιότερες γενιές, σαράντα ετών και πάνω. Γιατί; Διότι αυτές οι γενιές υπήρξαν φορείς, πολύ συχνά, ιδεολογιών επηρεασμένων από τα δυτικά απελευθερωτικά κινήματα, όπως ο μαρξισμός και ο αντι-ιμπεριαλισμός αλλά και το τοπικό τους αντίστοιχο, ο περίφημος αραβικός εθνικισμός (νασερικού, μπααθικού και λοιπών τύπων). Σε αντίθεση με τους σημερινούς νεαρούς Άραβες αλλά και υποσαχάριους αφρικανούς μουσουλμάνους (οι οποίοι, σε ό,τι αφορά στη Γαλλία, όχι μόνο δε συμμετείχαν σχεδόν καθόλου στις διαδηλώσεις αλλά δήλωναν κατά πλειοψηφία «*Je suis pas Charlie!*» ακολουθώντας τον Λεπέν και τον φίλο του Ντιεντονέ, τον καμερου-

31. Βλ. σχετικές πληροφορίες στα άρθρα: “Jihadists behead statue of Syrian poet Abul Ala al-Maari” [«Τζιχαντιστές αποκεφαλίζουν άγαλμα του σύριου ποιητή Αμπούλ Αλά αλ-Μααρί»] (*Observers.france24.com*, 14/2/2013) και M. Kamel, “The 11th Century Poet who Pissed off al-Qaeda” [«Ο ποιητής του 11ου αιώνα που τσάτισε την Αλ Κάιντα»] (*Historyanswers.co.uk*, 2/2/2015).

νέζο αντισημίτη κωμικό³²), οι γενιές που έζησαν τη νεότητά τους κατά την εποχή των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων των χωρών τους, ήταν συχνά άθεες ή έστω φορείς μιας θρησκευτικότητας που ουδεμία σχέση έχει με τον φανατισμό και τη στενοκεφαλιά των σημερινών μουσουλμάνων³³.

Εντούτοις ο πατερναλιστικός και ουσιαστικά θυματοποιητικός τρόπος με τον οποίο οι δυτικοί αριστεριστές και αναρχικοί αντιμετωπίζουν τους μη δυτικούς λαούς θέτει κι ένα ακόμα ζήτημα. Ή, πιο σωστά, το συγκαλύπτει: *Την αδυναμία αυτών των λαών να αντιμετωπίσουν με τρόπο αποτελεσματικό τη δυτική διείσδυση. Όχι μόνο -και όχι τόσο- σε στρατιωτικό επίπεδο, όσο σε επίπεδο πολιτιστικό και ιδεολογικό.* Διότι δεν πρόκειται σε καμία περίπτωση για κάτι που αφορά ειδικά και μόνο τους Άραβες ή τους μουσουλμάνους γενικότερα. Ανάλογα φαινόμενα συναντούμε παντού στον μη δυτικό κόσμο. Όπως, λόγου χάριν, έχει σωστά παρατηρήσει για την ελληνική περίπτωση ο Α. Γαβριηλίδης³⁴, αυτή η αδυ-

32. Σχετικά με τον κύριο αυτό, βλ. το άρθρο του Ν. Μάλλιαρη, «Ο Νικολά Ανελκά σε ρόλο Κατίδη και η νέα cool Ακροδεξιά στη Γαλλία», ό. π.

33. Όπως τονίζει ο Combo, ένας γάλλος, αραβολιβανέζικης καταγωγής, πολιτιστικά φιλελεύθερος και άθεος πρώην διαφημιστής και νυν γκραφίτας, που πρόσφατα έπεσε θύμα ξυλοδαμού στο Παρίσι, επειδή ζωγράφιζε το σύνθημα «Coexist» (χρησιμοποιώντας στη θέση του «C» μια ημισέλινο, αντί για «x» ένα αστέρι του Δαβίδ κι έναν σταυρό στη θέση του «t»): «Γεννήθηκα σε μια ανοιχτόμυαλη οικογένεια, αλλά όσο κατεβαίνουμε ηλικιά, τόσο περισσότερο τα μικρότερα αδέρφια μου στρέφονται προς τη θρησκεία. Ο πιο μικρός, που είναι 19 χρονών, ασχολείται με τον αθλητισμό σε υψηλό επίπεδο, αλλά προσεύχεται, και υπερασπίζεται ένα είδος υγιεινής της καθημερινής του ζωής. Δεν είναι φανατικός, αλλά αισθάνομαι ότι, κάθε φορά που του κάνω πλάκα για το ζήτημα, αντιδρά όλο και πιο έντονα» (L. Carpentier, «Le street artiste Combo agressé à Paris » [*«Ο street artist Combo πέφτει θύμα βιαιοπραγίας στο Παρίσι»*], *Lemonde.fr*, 4/2/2015). Να σημειώσουμε ότι ο Combo αρνήθηκε να σχολιάσει την εθνοθρησκευτική ταυτότητα αυτών που του επιτέθηκαν κι έτσι δεν ξέρουμε αν ήταν μουσουλμάνοι, εβραίοι ή Καθολικοί. Συναντούμε κι εδώ την αιδημοσύνη όλων αυτών που αρνούνται να κατονομάσουν συγκεκριμένα ορισμένες καταστάσεις δήθεν για να μην κατηγορηθούν ως ισλαμοφοβικοί, αντισημίτες κ.λπ., περιορίζόμενοι απλώς να μιλούν περί θρησκείας γενικά.

34. Α. Γαβριηλίδης, *Η αθεράπευτη νεκροφιλία του ριζοσπαστικού πατριωτισμού: Ρίτσος, Ελύτης, Θεοδωράκης, Σβωρώνος, Αθήνα, futura, 2007.*

ναμία οδηγεί στη δημιουργία ενός *θυματικού εθνικισμού*, ο οποίος συνιστά, ακριβώς, εκλογίκευση αυτής της επίγνωσης της αδυναμίας μας απέναντι στη Δύση. Βασικό σχήμα άρθρωσης αυτού του θυματικού εθνικισμού είναι η ιδέα πως ζούμε σ' ένα μαρτυρικό έθνος που βάλλεται πανταχόθεν μα κυρίως από τους κακούς και πανούργους Δυτικούς, που προσπαθούν με κάθε τρόπο να μας καταβάλουν. Είναι προφανές πως πίσω από αυτές τις αντιλήψεις κρύβεται μια *βαθιά τάση προς τη συνωμοσιολογία*, εφόσον η χώρα μας θεωρείται το διαρκές θύμα μιας μεγάλης συνωμοσίας -από τον «λατινικό δόλο» του Παπαδιαμάντη ως τον «δόλο των Θεών» του Σεφέρη.

Αυτό που δε βλέπει ο Γαβριηλίδης είναι πως το συγκεκριμένο φαινόμενο αφορά το σύνολο σχεδόν των μη δυτικών ή ημιδυτικών λαών κι όχι μόνο την Ελλάδα³⁵. Όπως παρατηρεί, π.χ., ένας *εκκοσμιευμένος* άραβας δοκιμιογράφος, «το σχήμα της συνωμοσίας τείνει να επικρατεί ιδιαίτερα στις ιστορικές περιόδους κατά τις οποίες κυριαρχεί η θρησκευτική αντίληψη του κόσμου (χριστιανικός Μεσαίωνας, εποχές θρησκευτικής αφύπνισης εντός του ισλαμικού κόσμου κ.λπ.). Επιπλέον, τείνει να επιβάλλεται, λογικά, στον πιο αδύναμο, προσφέροντάς του ένα εύκολο μέσο άμυνας: Κυριάρχησε στη Δύση όσο αυτή βρισκόταν σε καθεστώς κατωτερότητας απέναντι στον μουσουλμανικό κόσμο και σήμερα επιβάλλεται στον τελευταίο, ο οποίος έχει γίνει, με τη σειρά του, θύμα αυτής της κατωτερότητας»³⁶. Όσο, λοιπόν, κι αν μια κουλτούρα δείχνει να τείνει ιστορικά περισσότερο προς την ετερονομία από κάποια άλλη, τίποτε δεν εγγυάται πως και στο μέλλον θα συνεχίζει διηνεκώς να οργανώνεται και να αναπαράγεται με τον ίδιο τρόπο.

35. Για το σημείο αυτό, βλέπε την κριτική παρουσίαση των απόψεων του Α. Γ. στο *Προτάγμα*, τ. 6, Δεκέμβριος 2013, ειδικά σ. 239 κ. ε.

36. Fouad Zakariya, *Laïcité ou islamisme. Les Arabes à l'heure du choix* [Εκκοσμίκευση ή ισλαμισμός; Οι Άραβες μπροστά στην ώρα των επιλογών], Παρίσι, La Découverte, 1991, υπό μετάφραση στο επόμενο, 8ο τεύχος του *Προτάγματος*.

γ) Το πρόβλημα της καθολικότητας των αξιών

«Je suis Charlie» είναι η ιαχή
πολέμου των δυτικών κοινωνιών³⁷

Αυτό το σημείο πρέπει πάντοτε να τονίζεται, καθώς, αν θεωρούμε τους εαυτούς μας υπερασπιστές ενός προτάγματος ανθρώπινης χειραφέτησης που έλκει την καταγωγή του τουλάχιστον από τον Διαφωτισμό, τότε μοιραίο είναι να θεωρούμε ότι οι αξίες που υποστηρίζουμε (δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη, απελευθέρωση απ' τον σκοταδισμό, ισότητα των φύλων κ.λπ.) είναι δυνάμει καθολικές και πανανθρώπινες: Μακράν του να συνιστά η προπαγάνδισή τους «υποστήριξη του δυτικού πολιτιστικού ιμπεριαλισμού», αποτελούν, αντίθετα, εργαλεία ικανά να βοηθήσουν οποιονδήποτε λαό της γης, είτε είναι δυτικός είτε όχι, στην πορεία προς την απελευθέρωσή του. Πράγμα που σημαίνει πως αυτή η «πορεία προς την απελευθέρωση» τίθεται από εμάς ως υπεράσπιση μιας πολιτιστικής ιδιαιτερότητας ή ενός πολιτικού προνομίου των δυτικών.

Εύλογοι μεν αυτή η διακήρυξη, αλλά μόλις την ξαναδιαβάσουμε στο φόντο της ιστορικής εμπειρίας των ενδιαφερόμενων λαών -των Αράβων, επί παραδείγματι-, θα παρατηρήσουμε, αμέσως αμέσως, πως τα πράγματα, στο μεγαλύτερο μέρος των περιπτώσεων, μόνο δυνητικώς παρουσιάστηκαν έτσι -τουλάχιστον ως σήμερα. Αυτό που βλέπουμε ιστορικά -και το είδαμε ξανά το 2011 με τη λεγόμενη Αραβική Άνοιξη- είναι πως τα όποια σπέρματα αυτονομίας κατάφεραν να «μολύνουν» αυτές τις κοινωνίες, υπήρξαν αφενός προϊόν δυτικών επιδράσεων και αφετέρου μειοψηφικά, παραμένοντας, κατά κάποιον τρόπο επιφανειακά κι εξωτερικά. Γι' αυτό και οι όποιες προσπάθειες κριτικής στη θρησκεία και την κεντρική της θέση μέσα στην κοινωνική ζωή και την παράδοση των Αράβων παρέμειναν είτε εξαιρέσεις είτε θύματα και στόχος διωγμών. Διότι δε δημιουργήθηκε

37. Κεντρικό σύνθημα αφίσας του *Antifa Lab*.

ποτέ το κοινωνικό κλίμα που θα επέτρεπε σε αυτές τις κριτικές και στους φορείς τους να μην αποτελούν κραυγαλέα και, ως εκ τούτου, προς πάταξιν εξαίρεση.

Σε αντίθεση, π.χ., με ορισμένες βαλκανικές κοινωνίες -ή, σε ένα διαφορετικό επίπεδο, με το Ιράν ή την κουρδική κοινωνία-, οι μουσουλμανικές κοινωνίες της Αφρικής και της Ασίας έχουν ορισμένα κοινά και πάγια χαρακτηριστικά. Παρατηρείται μια θεμελιώδης απουσία επεξεργασίας μιας πιο αποστασιοποιημένης στάσης απέναντι στη θρησκεία όπως και η έλλειψη ενός κινήματος εκκοσμίκευσης της ίδιας της θρησκείας και όχι απλά διαχωρισμού της από το πολιτικό σώμα, όπως συνέβη στην Τουρκία (με τους Νεότουρκους και τον κεμαλισμό) ή -εν μέρει και για σχετικά σύντομο διάστημα- στις ίδιες τις αραβικές χώρες (κατά την περίοδο του αραβικού εθνικισμού). Αυτό που λείπει δηλαδή, και το τονίζουν σταθερά μουσουλμάνοι διανοούμενοι στη Γαλλία³⁸, είναι η επεξεργασία ενός εγχόσιμου θρησκευτικού δόγματος, όπως έγινε με τον Καθολικισμό, μέσα στη Δύση, με τρόπο συνειδητό και σε μεγάλο βαθμό, αλλά και στην Ορθοδοξία, σε πολύ μικρότερο βαθμό και με τρόπο μη συνειδητό (κυρίως χάρις στην ενσωμάτωση της θρησκείας στον εθνικισμό)³⁹. Αυτή την επεξεργασία την κάνει ο λαός, άτυπα, ενώ κωδικοποιείται έπειτα από τα έργα θεολόγων και θεσμοποιείται από έναν αντίστοιχο κλήρο.

Σχεδόν ποτέ δεν έχουμε δει να εμφανίζεται κάτι τέτοιο στις μουσουλμανικές χώρες και δη σε αυτές όπου

38. Όπως, π.χ., ο Abdelwahab Meddeb ή ο Abdenour Bidar.

39. Ολόκληρη η δυτική ιστορία μπορεί να ειπωθεί υπό το πρίσμα της σταδιακής πορείας εκκοσμίκευσης της ίδιας της χριστιανικής θρησκείας: Από τη ρήξη με τη βυζαντινή εκκλησία, τον εξορθολογισμό της θεολογίας, μέσω της επεξεργασίας της σχολαστικής φιλοσοφίας, ως την παραίτηση του Πάπα από τις θεοκρατικές του επιδιώξεις κι από τη Μεταρρύθμιση μέχρι τις πνευματικές εξελίξεις του αμερικανικού προτεσταντισμού που, μέσω του Ευαγγελισμού, μετέτρεψαν τη θρησκεία σ' ένα είδος εγχόσιμου κώδικα κοινωνικής και προσωπικής επιτυχίας.

κυριαρχεί η σουνιτική εκδοχή του Ισλάμ⁴⁰. Η περίοδος των εκκοσμικευτικών κινήματων -κατά τα χρόνια της κυριαρχίας του αραβικού εθνικισμού- δανείστηκε κατά κάποιον τρόπο αξιακό υλικό από τη Δύση και έκανε πέρα τη θρησκεία, φαίνεται όμως να μην τη μπόλιασε με το υλικό αυτό. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι πως, πολύ συχνά, ο μέσος μουσουλμάνος, ναι μεν δε θα ταυτιστεί με τον ακραίο ισλαμιστή, αλλά δεν έχει αρκετά και ισχυρά επιχειρήματα απέναντί του: Το Κοράνι λέει τα πάντα και τίποτα⁴¹, οι διάφοροι φετβάδες επίσης. Όταν λοιπόν -για λόγους που δε μπορούμε εδώ να αναλύσουμε- υποχώρησε ένα έξωθεν προερχόμενο κίνημα κοσμικότητας, που δε δημιούργησε εγγενή δυναμική, η θρησκεία επανεμφανίστηκε σχεδόν άθικτη.

Αυτή η ιστορική αναδρομή μοιάζει, με μια πρώτη ματιά, να μετριάζει σημαντικά τις προηγούμενες διακηρύξεις μας για την εγγενώς ουνιβερσαλιστική φύση των απελευθερωτικών αξιών που γέννησε η Δύση -ειδικά από τον Διαφωτι-

40. Σύμφωνα με τον μελετητή του Ισλάμ και των μουσουλμανικών κοινωνιών, Gabriel Martinez-Gros (στο βιβλίο του *L'Islam, l'islamisme et l'Occident [Το Ισλάμ, ο ισλαμισμός και η Δύση]*, Παρίσι, Seuil, 2013), η σουνιτική εκδοχή του Ισλάμ, βασιζόμενη στη διάκριση του μεγάλου Άραβα φιλοσόφου Ιμπν-Χαλντούν μεταξύ επιστημών καθαρά διανοητικών (όπως τα μαθηματικά) και επιστημών βασισμένων στην μετάδοση (όπως η ιστοριογραφία), απέκρουσε τις επιρροές όχι μόνο της αρχαιοελληνικής σκέψης μα και της σιιτικής θεολογίας. Και οι δύο αυτές επιχειρούν μια θεολογική προσέγγιση με εργαλείο τη σκέψη, τον στοχασμό και τον λόγο. Επρόκειτο δηλαδή για ερμηνευτική προσέγγιση των ιερών κειμένων και των λόγων του Προφήτη. Αντιθέτως, οι σουνίτες πρόκριναν μια προσκόλληση στην κατά γράμμα εφαρμογή των ιερών κειμένων και των λόγων του Προφήτη, η οποία δεν μπορεί, προφανώς, παρά να βασιστεί στις σχετικές μαρτυρίες, δηλαδή στην παράδοση. Με άλλα λόγια, η σουνιτική εκδοχή του Ισλάμ, η πιο «ρίζοσπαστική» του εκδοχή σήμερα, βρίσκεται από τον 10ο περίπου αιώνα μ.Χ. καθηλωμένη σε μια αρχαϊκή και εντελώς σκοταδιστική προσέγγιση του θρησκευτικού της δόγματος.

41. Χαρακτηριστική είναι, υπό αυτήν την έννοια, η διαφορά στον τόνο και στο ύφος του Προφήτη ανάλογα με την περίοδο του κηρύγματός του: πολύ πιο διαλλακτικός και ειρηνόφιλος στη Μέκκα, πολεμοχαρής κι επιθετικός στη Μεδίνα.

σμό κι έπειτα. Αξίες όπως η χειραφέτηση από τη θρησκεία ή η ισότητα μεταξύ των ανθρώπων έχουν νόημα μόνο αν αναφέρονται σε όλες τις κοινωνικές κατηγορίες και όλες τις φυλές και τις εθνικότητες⁴². Η δυτική ιστορία των τελευταίων τριών αιώνων δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια τέτοια διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της ισότητας: Σε αντίθεση με ό,τι συνέβη στην αρχαία Ελλάδα, οπότε και η ισότητα (πολύ πιο ριζική ως προς το πολιτικό της περιεχόμενο) παρέμεινε κτήμα μόνο των ενήλικων, αρσενικών, ελεύθερων πολιτών, στη Δύση ξεκινήσαμε από την ίδια κατηγορία –με το επιπλέον κριτήριο της κατοχής ενός συγκεκριμένου μεγέθους περιουσίας– για να περιλάβουμε, σταδιακά, τους φτωχούς, τις γυναίκες, τα παιδιά, τους μη λευκούς, τους ομοφυλόφιλους, τις υπόλοιπες ΛΟΑΤ κατηγορίες, ακόμα και τους τρελούς ή τους λογής λογής φορείς κάποιας σωματικής αναπηρίας. Το αίτημα περί ισότητας, παρότι έχει πραγματωθεί μόνο μερικά, γίνεται ωστόσο κτήμα κάθε κοινωνικής κατηγορίας και μόνο ως τέτοιο έχει νόημα.

Η ικανότητα μιας κοινωνίας να αντιλαμβάνεται τις αξίες της με έναν τέτοιο τρόπο, ως δυνάμει πανανθρώπινες, είναι κάτι ιδιαίτερα σπάνιο. Για την ακρίβεια θα λέγαμε πως πρόκειται για την καθεαυτό δυτική συμβολή στην παγκόσμια ανθρώπινη δημιουργία. Διότι δεν πρόκειται απλώς για την προσηλυτιστική λύσσα η οποία εμψύχωσε πλήθος κατακτητικών προσπαθειών κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας. Ο δυτικός δε νοιάζεται απλώς να προσηλυτίσει τον

42. Πράγμα που από νωρίς είχαν καταλάβει αντιδιαφωτιστές και αντεπαναστάτες υπέρμαχοι του Παλαιού Καθεστώτος, σαν τον Γάλλο Ζοζέφ Ντε Μεστρ, οι οποίοι βάσιζαν την κριτική τους ενάντια στις διάφορες επαναστατικές Διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη στο εξής επιχείρημα: «Δεν μπορείτε να προτείνετε καθολικής ισχύος δικαιώματα και αξίες, εφόσον κάθε λαός νομοθετεί για τον εαυτό του, βάσει της πολιτιστικής του ιδιαιτερότητας. Δεν υπάρχει μία Ανθρωπότητα, αλλά πολλοί διαφορετικοί πολιτισμοί». Την επιχειρηματολογία αυτή, κατά την κριτική τους στους γάλλους φιλοσόφους του Διαφωτισμού, χρησιμοποίησαν κατά κόρον κι οι γερμανοί Ρομαντικοί, με πρώτο και καλύτερο τον Γκότφριντ Χέρντερ (βλ. ενδεικτικά στα ελληνικά το δοκίμιό του τελευταίου, *Πραγματεία περί της καταγωγής της γλώσσας*, μτφρ. Γ. Καραπαπάς, Αθήνα, Τροπή, 2007).

μη δυτικό στις αξίες του. Σε ό,τι αφορά στην απελευθερωτική διάσταση της Δύσης, πρόκειται για την προσπάθεια να επηρεάσουμε τον άλλο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να φτάσει ο ίδιος και από μόνος του στην απελευθέρωσή του, η οποία δεν είναι ούτε δυτική, ούτε μη δυτική -είναι πανανθρώπινη. Και αντίστοιχα, μια τέτοια πνευματική διαμόρφωση μας επιτρέπει και μια αντιστοίχως «ουνιβερσαλιστική» αντίληψη των πραγμάτων.

As δούμε το εξής παράδειγμα: Δύο ιρανικές οργανώσεις (μεταξύ των οποίων το «Ιρανικό Σπίτι της Γελοιογραφίας», χρηματοδοτούμενο από τον Δήμο Τεχεράνης), προκηρύσσουν διαγωνισμό γελοιογραφίας για το Ολοκαύτωμα, ως απάντηση στα σκίτσα του *Σαρλί Εμπντό*⁴³. Προφανώς πίσω από αυτό το ηλίθιο σκεπτικό υπάρχει η ιδέα πως το Ολοκαύτωμα είναι μια υπόθεση αυστηρά εβραϊκή (άρα «δυτική»), οπότε ο εν λόγω διαγωνισμός συνιστά μια προσβολή αντίστοιχη των δυτικών ειρωνικών σχολίων προς τον Προφήτη. Για τους ιρανούς μουσουλμάνους που είχαν αυτή τη φαεινή ιδέα, είναι αδύνατη η σκέψη πως η μνήμη του Ολοκαυτώματος -ως του πιο τερατώδους μαζικού εγκλήματος της ανθρώπινης ιστορίας- συνιστά κτήμα και υποχρέωση της ανθρωπότητας γενικώς κι επουδενί μόνο των Εβραίων ή, έστω, των δυτικών. Ολόκληρη η κριτική της Χάννα Άρεντ, επί παραδείγματι, στους εθνικιστικούς κύκλους του Ισραήλ της εποχής της στρεφόταν, ακριβώς, ενάντια σε αυτήν την προσπάθεια του Μπεν Γκουριόν να καταδικαστούν οι ναζί (μέσω του Άιχμαν) για εγκλήματα κατά του εβραϊκού λαού κι όχι για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας γενικώς⁴⁴. Μια τέτοια κριτική προϋποθέτει την ικανότητα να βλέπουμε τα

43. Σύμφωνα με το άρθρο “Iranian institutions to hold cartoon contest on The Holocaust” («Ιρανικοί φορείς οργανώνουν διαγωνισμό σάτιρας με θέμα το Ολοκαύτωμα»), *Tehran Times*, 25/1/2015. Οι τρεις νικητές θα λάβουν 12, 8 και 5 χιλιάδες δολάρια ως βραβείο, αντίστοιχα.

44. Βλ. τα σχετικά σχόλια της Άρεντ στο βιβλίο της, *Ο Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ. Μια έκθεση για την κοινοτοπία του κακού*, μτφρ. Β. Τομανάς, Θεσσαλονίκη, Νησίδες, 2009.

πράγματα από μια σκοπιά ικανή να θεωρεί την ανθρωπότητα ως μια κοινότητα με τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες «υποχρεώσεις» -τα ίδια καθήκοντα απέναντι στον εαυτό της, όπως έλεγε κάποτε η Σιμόν Βέιλ.

Σε αυτά τα πλαίσια, λοιπόν, βασίστηκαν αξίες όπως ο διεθνισμός του εργατικού κινήματος, από τον οποίο εμπνεόμαστε, ως πολύ μακρινές του απολήξεις, κι εμείς. Και γι' αυτό σπεύδουμε να τονίσουμε πως *δυναμικά* κάθε λαός και κάθε κοινωνία είναι ικανοί, αρκεί να το «θελήσουν», να βγουν από τη θρησκεία -και κάθε άλλο είδος ετερονομίας- και να κάνουν βήματα προς την χειραφέτησή τους. Σε αυτήν τη βαθειά πεποίθησή μας βασίζεται, όπως είδαμε, η κριτική μας στον αριστερισμό και τις θεωρητικές του τάσεις. Όλο το ζουμί, όμως, βρίσκεται σε αυτό το «δυναμικά»: Πάντοτε πρέπει να γίνεται ο διαχωρισμός μεταξύ του, *ας πούμε*, «οντολογικού» και του ιστορικού επιπέδου. Ναι μεν, δηλαδή, από άποψη *οντολογική*, το ανθρώπινο ον έχει δείξει πως διαθέτει την ικανότητα διάρρηξης της ετερονομίας του· *ιστορικά* όμως, έχουμε δει πως αυτή η διάρρηξη συνιστά άλμα εξαιρετικά δύσκολο και γι' αυτό αποτέλεσε μέχρι σήμερα εξαίρεση που πραγματώθηκε ελάχιστες φορές -και μόνο μερικώς- μέσα στην ιστορία της ανθρωπότητας, δίχως να καταφέρει να επηρεάσει ιδιαίτερα γειτονικές και γενικότερα διαφορετικού τύπου κοινωνίες.

Από πολιτική άποψη το θέμα είναι η ικανότητα εξισορρόπησης μεταξύ των δύο αυτών παραδοχών. Να μπορούμε, δηλαδή, να κατανοούμε πως οι απελευθερωτικές αξίες τις οποίες ευαγγελιζόμαστε *είναι προϊόν μιας πολιτιστικής ιδιαιτερότητας, της δυτικής*, δίχως, όμως αυτό να μας ρίχνει στον γενικευμένο σχετικισμό. Δίχως, με άλλα λόγια, να μας αναγκάζει να πούμε ότι, ως προϊόν μιας ιδιαιτερότητας ανάμεσα σε τόσες άλλες, οι εν λόγω αξίες δε δύναται να έχουν για εμάς μεγαλύτερη βαρύτητα από ότι π.χ. το Ισλάμ, ούτε όμως και καμία φιλοδοξία καθολίκευσης μιας και αυτό θα συνιστούσε ιμπεριαλιστική επιβολή επί των υπόλοιπων -μη δυτικών- πολιτιστικών παραδόσεων. Ταυτόχρονα, η αναγνώ-

ριση του εγγενώς «καθολικεύσιμου» χαρακτήρα των δυτικών απελευθερωτικών αξιών δε θα πρέπει να μας κάνει -όπως συμβαίνει στην περίπτωση μιας άλλης τάσης των αριστερών και των αναρχικών συντρόφων- να θεωρούμε, σε αναλυτικό επίπεδο, την ύπαρξη τους ως αυτονόητη και να πιστεύουμε πως συνιστούν συγκροτητικό κομμάτι του ανθρώπινου όντως γενικώς. Όλες αυτές οι θεωρητικές ευκολίες -που συνιστούν τις διαφορετικές όψεις του ίδιου σχήματος- απλώς συγκαλύπτουν το θεμελιώδες σήμερα πολιτικό ερώτημα: *Πώς υπερασπιζόμαστε και πώς προωθούμε τις απελευθερωτικές αυτές αξίες οι οποίες, ενώ μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν δυνάμει κτήμα του συνόλου της ανθρωπότητας, σήμερα αμφισβητούνται, τόσο εντός όσο κι εκτός της Δύσης, ως θεωρητικό προκάλυμμα του δυτικού επεκτατισμού;*

Οι μετανάστες ως επαναστατικό υποκείμενο;

α) Ο θεωρητικός φιλοεξωτισμός

Η συνήθεια πολλών μη δυτικών λαών να βλέπουν τον εαυτό τους ως το αιώνιο θύμα της μοχθηρής και ραδιούργου Εσπερίας βρίσκει το αντίστοιχό της, εντός της τελευταίας, σε μια χριστιανικής προέλευσης τάση των αριστερών κι αναρχικών χώρων των δυτικών χωρών. Αυτή η στάση συνίσταται στο να θεωρούμε τους μετανάστες ως τους νέους «κολασμένους της γης» και, ως εκ τούτου, ως όντα άμωμα και άσπιλα, οντολογικά, κατά κάποιον τρόπο, αθώα, στις πολιτικές και πολιτιστικές επιλογές των οποίων απαγορεύεται να ασκεί κανείς κριτική, προκειμένου να μην στιγματιστεί ως ρατσιστής. Η Αριστερά κι οι αναρχικοί απογοητεύονται από το γεγονός πως, σε τελική ανάλυση, τα θεολογικά φύσης θεωρητικά τους σχήματα (σύμφωνα με τα οποία -για την πρώτη- το προλεταριάτο νομοτελειακά θα εξεγερθεί για να οικοδομήσει τον σοσιαλισμό και -για τους δεύτερους- οι «καταπιεσμένοι» έχουν οντολογικά, δηλαδή από τη φτιάξη τους, την τάση να εξεγείρονται ενάντια στους καταπιεστές τους) δεν επαληθεύτηκαν από την πρόσφατη ιστορία: κι αναγκάζονται να φάχνουν εναγωνίως για κάποιο

μυθικό «επαναστατικό υποκείμενο», που θα μας σώσει από τη σημερινή Κόλαση και θα φέρει τον επί γης Παράδεισο. Τι πιο πρόσφορο, λοιπόν, από το να μπολιάσουν με ορισμένες πινελιές εξωτισμού και αντιδυτικισμού -όπως θα δούμε παρακάτω- και να χρίσουν τους μη δυτικούς μετανάστες κατεξοχήν εργαλεία πραγμάτωσης των κρυμμένων Βουλών της Ιστορίας⁴⁵;

Η αρχή έγινε κατά τη δεκαετία του '60, όταν διάφοροι μαρξιστές ή παραμαρξιστές διανοούμενοι (σαν τον Μαρκούζε, τον Σαρτρ ή τον Φραντς Φανόν) προσπάθησαν να αντικαταστήσουν το προλεταριάτο, ως κοινωνική κατηγορία επιφορτισμένη με την πραγμάτωση των ιστορικών πεπρωμένων, με ομάδες όπως οι «ντεσπεράντο» ή οι μη δυτικοί λαοί, δηλαδή με ποικίλες εκδοχές των «εκτός» του δυτικού-καπιταλιστικού κανόνα. Ήταν απλώς μια απεγνωσμένη προσπάθεια να αποφύγουμε να αναμετρηθούμε με τις συνέπειες του τεράστιου ζητήματος της πολιτικής υποχώρησης του εργατικού κινήματος, που, ως τότε, είχε αποτελέσει την πρωτοπορία των απελευθερωτικών κινήματων. Σήμερα έχουμε να αντιμετωπίσουμε απλώς τις παρακαμάκες εκδοχές κι αυτών ακόμα των ιδεολογικών αυταπατών.

β) Εκμετάλλευση ή ρατσισμός; Η φυλετικοποίηση του κοινωνικού ζητήματος

Όλες αυτές οι μεταναστολόγνες τοποθετήσεις, που ανάγουν τους μετανάστες σε πολιτικό φετίχ, εκφράζουν μια αρκετά τραβηγμένη οπτική για την κατάσταση αυτών των ανθρώπων μέσα στον δυτικό κόσμο (και άρα, σε ό,τι μας αφορά σε αυτό το κείμενο, και των μουσουλμάνων), που έχει

45. Πρόκειται άλλωστε για πάγια συνήθεια της δυτικής θεωρητικής παράδοσης -από την εποχή τουλάχιστον του Διαφωτισμού- η αναζήτηση λύσεων στα εσωτερικά μας προβλήματα δια της προσφυγής στην «αυθεντία» και τη «σοφία» ποικίλων μη δυτικών λαών: από τους Πέρσες του Μοντεσκιέ και τους Κινέζους του Βολταίρου μέχρι τους Μελανήσιους στον Τ. Σ. Έλιοτ, τους Νεοέλληνες στον Χ. Μίλλερ ή τους διάφορους μη δυτικούς (απ' τους ιθαγενείς του Αμαζονίου ως τους Ιάπωνες -βλ. σχετικά τις ύστερες διαλέξεις του, *Η ανθρωπολογία και τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου*) στον Λεβί-Στρως. Βλέπουμε, για μια ακόμα φορά, πώς οι δυτικοφάγοι -κατά τα άλλα- αριστεριστές παραμένουν αεροστεγώς κλεισμένοι στον πιο κλασικό δυτικό κανόνα.

ως στόχο να αναδείξει τα πιο ακραία παραδείγματα της (με υλικούς πάντα όρους) καπιταλιστικής -ή γενικότερα δυτικής- εκμετάλλευσης. Λες και χρειάζεται να ξεχειλώνουμε κάθε φορά την πραγματικότητα -εν προκειμένω να επανεφευρίσκουμε κοινωνικές κατηγορίες μιας απόλυτης εξαθλίωσης- για να πούμε ότι στις δυτικές κοινωνίες και τον καπιταλισμό δε σταμάτησε ποτέ η αναπαραγωγή των σχέσεων εκμετάλλευσης, ανισότητας και κυριαρχίας, παρά τις πολύ μεγάλες προόδους που έγιναν μέσα από τους αγώνες του εργατικού αλλά και άλλων χειραφετητικών κινήματων που εμφανίστηκαν κατά τη νεότερη δυτική ιστορία.

Είπαμε προηγουμένως ότι μέσα στις καθεαυτό δυτικές χώρες οι μετανάστες έχουν ένα κοινωνικό στάτους ολωσδιόλου διαφορετικό από αυτό που έχει κατά νου ο μέσος έλληνας αριστερός και αναρχικός όταν ακούει και χρησιμοποιεί αυτή τη λέξη. Επειδή σε αυτές τις χώρες το κράτος είναι πολύ πιο οργανωμένο και «ορθολογικό» απ' ό,τι στην Ελλάδα -και, άρα, πολύ πιο «στρατιωτικοποιημένο»-, οι ροές «παράνομων» ή «δίχως χαρτιά» μεταναστών είναι πολύ πιο περιορισμένες, εφόσον κι όσοι ακόμα καταφέρνουν να περάσουν τα σύνορα χωρών όπως, π.χ., η Γαλλία, γρήγορα απελαύνονται. Φυσικά, σε πολλές χώρες υποδοχής μεταναστευτικών κυμάτων (όπως αυτές του ευρωπαϊκού Νότου) η κρατική μεταχείριση αυτών των ανθρώπων περιλαμβάνει τους χώρους κράτησης, τους φράκτες στα σύνορα ή καταυλισμούς απομόνωσης. Και αυτό στην καλή περίπτωση που οι πρόσφυγες δε θαλασσοπνίγονται ή επιβιώνουν από το κινήγι των συνοριοφρουρών και της *Frontex*. Για τη συζήτησή μας, όμως, έχει σημασία να αποσαφηνίζουμε την κατάσταση των ενταγμένων λίγο-πολύ ατόμων (που είτε έχουν μεταναστεύσει πρόσφατα είτε είναι 2ης ή 3ης γενιάς μετανάστες). Αυτές οι κοινωνικές κατηγορίες αποτελούν στην πράξη το υπό τζιχαντιστική επιρροή υποκείμενο που εξετάζουμε. Όσοι, λοιπόν, νόμιμοι μετανάστες κατοικούν σε αυτές τις χώρες -οι Γάλλοι αραβοαφρικανικής ή κινεζικής καταγωγής, οι Γερμανοί Τουρκικής καταγωγής, οι Βρετανοί από το Πα-

κιστάν ή την Ινδία κ.λπ.- διαθέτουν πλήρη δικαιώματα και θεωρούνται πολίτες των εν λόγω κρατών, σε ισότιμη βάση με τους εθνοτικά γηγενείς τους συμπολίτες.

Το να μιλάμε, λοιπόν, στην περίπτωση τους για εκ των άνω εσκευμένη «γκετοποίηση» και «κρατικό ρατσισμό» συνιστά όχι μόνο υπερβολή μα και θεωρητική ανοησία, καθώς προβάλλουμε σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες την εικόνα των πιο εξαθλιωμένων μεταναστών που προσπαθούν να περάσουν τα σύνορα και, όταν συλληφθούν, καταλήγουν στα περίφημα «κέντρα κράτησης». Τα οποία, διόλου τυχαία, στο μεγαλύτερο μέρος των περιπτώσεων έχουν πολύ λιγότερο τη μορφή κάτεργων απ' ότι τα ελληνικά τους αντίστοιχα. Πράγμα λογικό, αν το καλοσκεφτεί κανείς, εφόσον η Ελλάδα συνιστά κατεξοχήν πέρασμα στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα να συρρέουν στη χώρα μας μεγάλες μάζες μεταναστών οι οποίες, στη συνέχεια, αδυνατούν να περάσουν στον αρχικό τους προορισμό και απλώς παγιδεύονται σε μια χώρα που, ούτε πολυπολιτισμική νομοθεσία διαθέτει (ώστε να τους δίνει ιθαγένεια και να τους βοηθά να ενταχθούν), ούτε και οικονομικά μπορεί, πλέον, να τους απορροφήσει, όπως συνέβη με το πρώτο κύμα μετανάστευσης, από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη, ενώ παράλληλα είναι εντελώς διεφθαρμένη κι ανοργάνωτη.

Η επιμονή όμως της Αριστεράς και των αναρχικών να υπερτονίζουν και να γενικεύουν αυτές τις εικόνες, εκτός του ότι προκύπτει απευθείας από την χριστιανική και θυματοποιητική στάση τους απέναντι στους μετανάστες, ανταποκρίνεται και σε μία ακόμη θεωρητική τους ροπή: Στην ανάγκη τους να αποδείξουν πως όλες οι δυτικές κοινωνίες είναι ρατσιστικές. Αυτό που μόνο ορισμένες παρά-αναρχικές και «ανθελληνικές» ομάδες τολμούν να πουν ανοιχτά⁴⁶, συνιστά στην πραγματικότητα τη μη συνειδητή βάση του συνόλου,

46. Βλ. περιπτώσεις όπως οι παλιότερες συλλογικότητες *Terminal 119* και Συνέλευση ενάντια στην ελληνική πραγματικότητα ή οι σύγχρονες *Antifa Negative*, *μιγαδα*, *Αυτόνομη Πρωτοβουλία Ενάντια στη Λήθη* (στη Σκάλα Λακωνίας) κ.λπ.

σχεδόν, των αριστερών και -κυρίως- αναρχικών επιχειρημάτων επί του θέματος. Η κυριαρχία του μεταμοντερνισμού και του πολιτιστικού φιλελευθερισμού στις τάξεις αυτών των χώρων και η συνεπαγόμενη εμμονή με την πολυπολιτισμικότητα, έχουν οδηγήσει σε μια αντικατάσταση του αιτήματος της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης από αυτό του «σεβασμού της πολιτιστικής διαφοράς», όπως είδαμε παραπάνω. Αυτή η ιδεολογική εξέλιξη όμως δεν έχει μόνο πολιτικές μα και θεωρητικές συνέπειες. *Μας κάνει να μην μπορούμε, πλέον, να διακρίνουμε μεταξύ οικονομικής εκμετάλλευσης και ρατσισμού, επί παραδείγματι.* Μας κάνει, δηλαδή, να πιστεύουμε πως οι τραμπούκοι αγρότες της Μανωλάδας έχουν τη στάση που έχουν απέναντι στους μετανάστες, όχι επειδή είναι μαφιόζοι που κατά βάση τους αντιμετωπίζουν ως φτηνό εργατικό δυναμικό δίχως το παραμικρό δικαίωμα, αλλά επειδή είναι απαραίτητα και δεδηλωμένα ιδεολογικοί ρατσιστές και ισλαμοφοβικοί.

Έτσι έχουμε φτάσει να μη μπορούμε να αντιληφθούμε βασικά πράγματα: Ότι επόμενο είναι οι μετανάστες σήμερα στη Δύση, ακόμα κι όταν έχουν πλήρη δικαιώματα, να είναι μέσα στις πιο φτωχές κοινωνικές ομάδες, εφόσον έρχονται από φτωχότερες χώρες ως ανειδίκευτοι, πολύ συχνά, εργάτες. Είναι ρατσιστής ο δυτικός που δεν τους προσλαμβάνει ως στελέχη σε εταιρίες; Δεν είναι ουσία της καπιταλιστικής λογικής να προσπαθεί να εκμεταλλευτεί όσο περισσότερο μπορεί τους αδύναμους και περισσότερο απροστάτευτους κοινωνικά; Όταν δηλαδή το δυτικό προλεταριάτο, κατά τον 19ο αιώνα, βρισκόταν σε κατάσταση πολύ χειρότερη, συχνά, από αυτή των σημερινών μεταναστών (με 15ωρα σε ετοιμόρροπες στοές ορυχείων κ.λπ.), αυτό συνέβαινε επειδή οι καπιταλιστές ήταν ρατσιστές εναντίον τους; Και «λευκοί» φτωχοί σήμερα, που σε πολλές περιπτώσεις βρίσκονται σε χειρότερη μοίρα από τους Γάλλους, Γερμανούς κ.λπ. μη δυτικής καταγωγής και μουσουλμάνους τω θρησκευματι, δεν υπάρχουν; Είναι κι αυτοί θύματα ρατσισμού από τα μέλη της ίδιας τους της φυλής; Όλες αυτές οι στρατιές των ανέργων

πρώην προλετάριων στις αποβιομηχανοποιημένες περιοχές της βορειοανατολικής Γαλλίας και της βόρειας Αγγλίας; Κι αυτοί θύματα ρατσισμού είναι; Ή μήπως, ως κομμάτι του περιφήμου «εθνικού κορμού» δε μας απασχολεί η μοίρα τους, εφόσον είναι κι αυτοί «φασίστες και ρατσιστές», άρα πλέον βάζουμε φυλετικά κριτήρια στο ποιον υποστηρίζουμε και ποιον όχι; Μήπως κι εδώ προβάλλουμε στον δυτικό κόσμο τη νεοελληνική οικονομική διάρθρωση με τον κυρίαρχο ρόλο του μικροϊδιοκτήτη-μικροαφεντικού και την προ κρίσης τεράστια μεσαία τάξη, ξεχνώντας πως υπάρχουν μέσα στη Δύση μεγάλες κατηγορίες λευκών φτωχών, αντίστοιχα φτωχών, πολύ συχνά, με τους Άραβες, τους μαύρους και τους λοιπούς μη Ευρωπαίους; Αλλά ακόμα κι αν αυτό το μοντέλο είχε καθολική ισχύ, τότε οι αλβανοί μικροϊδιοκτήτες στην Ελλάδα που τοποθετούνται; Μήπως κι αυτοί δεν αποδεικνύονται μερικές φορές ρατσιστές απέναντι στους πιο πρόσφατους κι εξαθλιωμένους απ' αυτούς μετανάστες; Οι τούρκοι ταξιτζήδες και υδραυλικοί στη Γερμανία; Οι κούρδοι και άραβες σουβλατζήδες στο Παρίσι και τα προάστια του ή το ελληνικό τους αντίστοιχο στο Μόντρεαλ και το Τορόντο; Θα περιμέναμε από διακηρυγμένους μαρξιστές να μην ξεχνούν τόσο εύκολα την ταξική τους ανάλυση και να εκπίπτουν σε τέτοιες θεωρητικές ευκολίες, φυλετικοποιώντας ζητήματα που στην ουσία τους είναι κυρίως ταξικής φύσης.

γ) Η πιθανή συμβολή των μεταναστών ως μεταναστών

Το περίεργο είναι μάλιστα πως αυτή η ροπή προς τη φυλετικού/εθνοτικού τύπου προσέγγιση ζητημάτων των οποίων ο ταξικός χαρακτήρας είναι προφανής (σχέσεις οικονομικής εκμετάλλευσης και κυριαρχίας κ.λπ.) συνυπάρχει, μέσα σ' ένα ολωσδιόλου αντιφατικό μείγμα, με την αντίστροφη τάση: Με μια εντελώς χονδροειδή εφαρμογή του ταξικού μοντέλου, η οποία εκτοπίζει κάθε άλλη αναλυτική παράμετρο και σε ζητήματα όπου, αυτή τη φορά, η επίκληση παραγόντων πολιτιστικής, για παράδειγμα, φύσης είναι αναγκαία για την κατανόηση ορισμένων καταστάσεων. Εκεί όπου ο

αφελέστατος αυτός υλισμός παίρνει τσάρκα και οστά με τον πλέον εντυπωσιακό τρόπο είναι στην ρητή και εκ προοιμίου αντιμετώπιση των μεταναστευτικών πληθυσμών ως το κατεξοχήν επαναστατικό υποκείμενο των καιρών μας.

Όπως μας πληροφορούν οι κατά τόπους αφίσες πολιτικών ομάδων του αναρχοαριστεριστικού χώρου και οι περισπούδαστες αναλύσεις διαφόρων εργατίστικων σεχτών, είναι οι ταλαιπωρημένοι μετανάστες -οι σύγχρονοι παρίες- που συγκροτούν σήμερα το αγωνιστικό προλεταριάτο, το έμφυχο δυναμικό του αντικαπιταλιστικού αγώνα. Βέβαια όλες αυτές οι ταξικές «αναλύσεις» δε δείχνουν να μπαίνουν στον κόπο να μας εξηγήσουν τον τρόπο με τον οποίο οι προσκολλημένες στη θεοκρατία, την πατριαρχία και τον σεξισμό νοοτροπίες αυτών των ανθρώπων μάλλον ακυρώνουν στην πράξη την «τάση» των υλικών συνθηκών να τους ωθούν προς την κατάκτηση της ταξικής τους συνείδησης (σύμφωνα με το μαρξιστικό σχήμα).

Αλήθεια, έχουμε ξεχάσει ότι η πιο εξωστρεφής κινητοποίηση σε επίπεδο δρόμου, οι δύο διαδηλώσεις πολλών μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας το 2009 (ως διαμαρτυρία ενάντια στο σκίσιμο ενός αντιτύπου του *Κοράνιου* από ειδικό φρουρό κατά τη διάρκεια ελέγχου σε μετανάστες), έγινε μέσα στο θρησκευτικό πλαίσιο της λατρείας για το *Κοράνι*, με Αλάχου Άκμπαρ και γονυκλισίες στην Ομόνοια; Ή μήπως ο σπουδαίος κατά τ' άλλα αγώνας των 300 μεταναστών απεργών πείνας το 2011 και κάποιες ελάχιστες κινητοποιήσεις ξένων εργατών σε επιχειρήσεις ή στα χωράφια που δουλεύουν φτάνουν για να αποθεώσουμε αυτούς τους ανθρώπους ως το πολιτικό μας πρότυπο;

Το χειρότερο είναι ότι καθόμαστε και αναλωνόμαστε με στείρο τρόπο στην προσπάθεια ντε και σώνει ταξικού τύπου ανάλυσης της κατάστασης των μεταναστών αντί να αναδεικνύουμε άλλες θετικές πτυχές του ζητήματος, εμφανώς πιο υπαρκτές και σημαντικές. Δεν καθόμαστε, λόγου χάριν, να σκεφτούμε τον πλούτο που μπορεί να κουβαλά ο λαϊκός πολιτισμός αυτών των ανθρώπων, που έρχονται από

χώρες τις Ασίας και της Αφρικής οι οποίες δεν έχουν ακόμη καταστραφεί από την κουλτούρα της κατανάλωσης και την επικράτηση της γενικευμένης ασημαντότητας. Δε συνειδητοποιούμε τη σημασία αυτής της οικολογίας της καθημερινής ζωής που συνήθως διασώζουν αυτές οι πιο παραδοσιακές κουλτούρες κι η οποία έχει πραγματικά πολλά να συνεισφέρει στον εντελώς αποπροσανατολισμένο μα και φτωχό, ανθρωπολογικά, σύγχρονο δυτικό. Όχι γιατί μια τέτοια ανθρωπολογική πραγματικότητα αποτελεί κάποιο επαναστατικό πρόπλασμα κοινωνικής αλλαγής –εφόσον κατά κανόνα εγγράφεται σε ένα πολιτικό πλαίσιο συντηρητικό κι αυταρχικό-, αλλά επειδή συνιστά παράγοντα θετικό και εν τέλει αναγκαίο, εάν λάβουμε υπόψη τη σχεδόν συνολική κατάρρευση κάθε νόηματος αλλά και πρωτογενούς κοινωνικότητας μέσα στα μεγάλα αστικά κέντρα του δυτικού κόσμου.

δ) Οι πολιτικές επιλογές που πρέπει να γίνουν

Τελικά, οι μετανάστες και οι μετανάστριες είναι αυτό που είναι: άνθρωποι ξεριζωμένοι από τις πατρίδες τους, άνθρωποι που κατά κανόνα πέφτουν θύματα κυκλωμάτων ή δουλεμπόρων και που συνήθως δουλεύουν για μια μπουκιά φωμί, άνθρωποι με τη δική τους συνείδηση, που όταν κατά περίπτωση καταφέρνουν να ξεφύγουν από μια θεοκρατική νοοτροπία που αναπόφευκτα κουβαλούν, έρχονται σε επαφή με νέες ιδέες προοδευτικές ή μη. Δυστυχώς, συχνότερα γοητεύονται από τη δυτική ευμάρεια κι αυτό το στοιχείο είναι συνήθως που κυρίως κρατούν από τις χώρες όπου εγκαθίστανται, συνδυάζοντάς το μ' έναν συχνά σχιζοφρενικό τρόπο με την παραδοσιακή τους κουλτούρα. Κι ένα απ' τα βασικά προβλήματα που μας τίθεται είναι, ακριβώς, αυτή η δυσκολία -και ουσιαστικά απροθυμία- αυτών των ανθρώπων να εγκαταλείψουν τις παραδοσιακές και θρησκευτικού τύπου αξίες μες στις οποίες μεγάλωσαν. Είναι επίσης άνθρωποι που πολλές φορές έρχονται αντιμέτωποι με απαξιωτικές συμπεριφορές, ρατσισμό, και φυσικά μια εχθρική κρατική πολιτική. Γι' αυτό και καθήκον μας -εάν

θέλουμε να λεγόμαστε δημοκρατικοί πολιτικοί χώροι- είναι να υπερασπιζόμαστε τα δικαιώματά τους. Να μιλάμε και να κινητοποιούμε για τα ναρκοπέδια, το φράκτη στον Έβρο και τα στρατόπεδα κράτησης, να πολεμάμε την προϊούσα γκετοποίηση περιοχών, όπως και την εκμετάλλευσή τους από εργοδότες, ντόπιους ή μη. Αλλά ένα πράγμα είναι αυτό και άλλο να νομίζουμε ότι η υλική δυστυχία τους τους κάνει αυτομάτως συμμέτοχους σε κάποιο επαναστατικό πρόταγμα ή έστω μια ουσιώδη κριτική του κόσμου στον οποίο ζουν⁴⁷. Όσο αυτονόητο και επιθυμητό είναι να προσπαθούμε να συμπράξουμε μαζί τους προς μια επαναστατική κατεύθυνση, άλλο τόσο ανόητο είναι να τους υποστηρίζουμε γενικά και αόριστα, δίχως να λαμβάνουμε υπόψη συγκεκριμένα πολιτικά κριτήρια, και να τους παραχωρούμε άκριτα τα πρωτεία του αγώνα, αρνούμενοι μάλιστα την ίδια ώρα ακόμα και την εν δυνάμει ριζοσπαστικοποίηση των μικροαστικών στρωμάτων, που πολλές φορές αποκαλούνται συλλήβδην «εθνικός κορμός».

Και για να το πούμε με ακόμα πιο καθαρά λόγια: *Οι μετανάστες θα είναι επαναστατικό υποκείμενο όταν και αν γίνουν οι ίδιοι επαναστατικό υποκείμενο.* Κάτι που ισχύει και για κάθε κοινωνική ομάδα, όπως και για κάθε Έλληνα ή Ελληνίδα. Και ταυτόχρονα, από τη στιγμή που μια σημαντική μάζα αυτών θα συνεχίζει να παραμένει προσκολλημένη σε αρχαϊκές ιδεολογίες, όπως, π.χ. το Ισλάμ, από πολλές απόψεις μπορούν να θεωρηθούν ακόμα και *πολιτικοί μας αντίπαλοι*, στο βαθμό που κάθε προσπάθεια να ασκήσουμε κριτική όχι μόνο στον ίδιο τον θρησκευτικό σκοταδισμό, αλλά και στις σχέσεις ανισότητας που αυτός επιτάσσει (σεξισμός, τυφλή υποταγή στην πατριαρχική και θρησκευτική εξουσία

47. Μας φαίνεται, άλλωστε, κομματάκι σουρρεαλιστικό να αναγκαζόμαστε εμείς να δίνουμε μαθήματα μαρξισμού σε διακηρυγμένους ακολούθους του Μαρξ, υπενθυμίζοντάς τους, π.χ., τη διάκριση μεταξύ τάξης *καθ'εαυτής* (δηλαδή της τάξης -ή μιας κοινωνικής ομάδας, γενικώς- ως κοινωνικού στρώματος δίχως συνείδηση του εαυτού του) και της τάξης *δι' εαυτής* (δηλαδή της τάξης με την ουσιαστική έννοια του όρου, ως κοινωνικής ομάδας με κοινούς πολιτιστικούς κώδικες και αυτοσυνείδηση -δηλαδή με *ταξική συνείδηση*).

κ.λπ.), θα θεωρείται -όπως συχνά συμβαίνει- προσβολή των ιερών και των οσίων τους.

Αλλά όλα αυτά φαίνεται γι' άλλη μια φορά ν' αποτελούν φιλά γραμματα για τους λεγόμενους επαναστατικούς χώρους. Οι σύντροφοι ισλαμοαριστεριστές δείχνουν να μη νοιάζονται, για παράδειγμα, καν για το γεγονός ότι ο ίδιος ο Μαρξ ανέπτυξε τη θεωρία για τον επαναστατικό ρόλο του προλεταριάτου βασιζόμενος όχι σε κάποια ιδεολογική εμμονή του αλλά έχοντας την πείρα του εργατικού κινήματος της εποχής του και των αγώνων που αυτό έδινε. Αντίθετα, προστρέχουν να απονεύμουν στους πληθυσμούς που μεταναστεύουν τον τίτλο της πρωτοπορίας του «αντικαπιταλιστικού αγώνα», καταφέροντας να επαναλάβουν ακόμα και την επαναστατική ιδεολογία ως φάρσα.

Οι δύο διαστάσεις του ισλαμοαριστερισμού

Όταν ο Ζηνόβιεφ κήρυξε την έναρξη του συνεδρίου και όταν, τελειώνοντας την ομιλία του, έκανε έκκληση για “ιερό πόλεμο κατά του ιμπεριαλισμού”, ο ενθουσιασμός του ακροατηρίου ήταν απερίγραπτος. “Τζιχάντ!” ούρλιαξαν αντί άλλης απάντησης, προσθέτοντας, είναι η αλήθεια, παρεμπιπτόντως, “Ζήτω η Διεθνής!”, αλλά κυρίως: “Ζήτω η εξέγερση στην Ανατολή”⁴⁸.

Μια φάρσα που φυσικά στηρίζεται στην ιδεολογική επιρροή του λεγόμενου ριζοσπαστικού Ισλάμ. Αυτή η σαγήνη που εδώ και καιρό ασκεί το τελευταίο σε κομμάτια της δυτικής Αριστεράς προέρχεται από μια ιδεολογική μήτρα κοινή με αυτή των μη δυτικών ιδεολόγων του εν λόγω «ρι-

48. Ε. Καρέρ ντ' Ενκώς, Λένιν, μτφρ. Κ. Δασκαλάκη, Αθήνα, Εστία, 2004, σ. 374. Η ιστορικός αναφέρεται στο πανηγυρικό κλείσιμο των εργασιών της περίφημης «Συνδιάσκεψης των λαών της Ανατολής» που διοργάνωσαν οι μπολσεβίκοι στο Μπακού του Αζερμπαϊτζάν τον Σεπτέμβριο του 1920, με σκοπό τον προσεταιρισμό των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων της Ασίας και της Μέσης Ανατολής.

ζοσπαστικού» ή «πολιτικού» Ισλάμ και η οποία μπορεί και επενεργεί πάνω στον θεωρητικό «φιλοεξωτισμό» της Δύσης που αναλύσαμε στο προηγούμενο μέρος.

Αν ανατρέξουμε στις αναλύσεις βασικών ταγών του εγχώριου ισλαμοαριστερισμού (όπως, π.χ., οι *Αυτόνομοι* και το περιοδικό *Sarajevo*, των οποίων τις αφίσες αναφέραμε, ή ακόμη και οι Α. Χατζηστεφάνου, Στάθης, Τ. Φωτόπουλος και Φ. Τερζάκης -καθένας με τον τρόπο του), θα διαπιστώσουμε ότι πίσω από τις λέξεις επιβιώνει άθικτος ο «αντι-ιμπεριαλιστικός» τριτοκοσμισμός της δεκαετίας του '60, όπως σφυρηλατήθηκε, σταδιακά, μέσω της πρόσληψης των αναλύσεων του Λένιν περί ιμπεριαλισμού από «μαρξιστές» δημαγωγούς τύπου Κάστρο, Τσε Γκεβέρα και Λιν Μπιάο. Η βασική ιδέα επιβιώνει άθικτη: «Τα ελεύθερα μάτια μας ανοίγονται πλέον σε νέους ορίζοντες και μπορούν να δουν αυτό που χθες, όταν ήμασταν ακόμη αποικιακοί σκλάβοι, δεν μπορούσαμε να διακρίνουμε: ότι ο «δυτικός πολιτισμός» κρύβει πίσω από την φανταχτερή πρόσοψή του μια εικόνα υαίνων και τσακαλιών [...] Ένα σαρκοβόρο ζώο που τρέφεται με άοπλους λαούς. Να τι κάνει στους ανθρώπους ο ιμπεριαλισμός. Αυτό είναι που διακρίνει τον ιμπεριαλιστή “λευκό άνθρωπο”» (Τσε Γκεβέρα, λόγος στον ΟΗΕ, 11/12/1964).

Το πρόβλημα, λοιπόν, δεν είναι ο ιμπεριαλισμός συνολικά -ή, έστω, η δυτική του εκδοχή-, αλλά ο «δυτικός πολιτισμός» εν γένει και ως προς την ουσία του, ως αστικός πολιτισμός, που βασίζεται στη δημιουργία της νεοτερικής πόλης και την έξοδο από το αγροτικό μοντέλο κοινωνίας. Όπως έλεγε ο Λιν Μπιάο, «στην κλίμακα της υδρογείου, αν η Β. Αμερική και η Δυτική Ευρώπη μπορούν να χαρακτηριστούν “πόλεις του κόσμου”, τότε η Ασία, η Αφρική και η Λ. Αμερική αποτελούν τις “αγροτικές περιοχές του κόσμου”. [...] Υπό μία έννοια, η σύγχρονη παγκόσμια επανάσταση μας παρουσιάζει την εικόνα της περικύκλωσης των πόλεων από τις αγροτικές περιοχές»⁴⁹. Αυτό που τελικά συνιστά πρόβλη-

49. «Ζήτω η νίκη του λαϊκού πολέμου!» (1965), 8ο κεφάλαιο. Ως γνωστόν,

μα δεν είναι άλλο από τον ίδιο το «λευκό άνθρωπο». Αυτή η αντιδυτική εμμονή, που -αν θέλουμε να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους, συνιστά χαρακτηριστική μορφή πολιτιστικού ρατσισμού- θρέφεται, εντός της Δύσης, από τα ενοχικά σύνδρομα των δυτικών αριστεριστών αλλά και την κρίση των δυτικών κοινωνιών που εκδηλώνεται πλέον ανοιχτά κατά τη δεκαετία του '60. Εν συνεχεία βοήθησε την ιδεολογική διαμόρφωση της καθεαυτού αντιδυτικής εκδοχής του ισλαμοαριστερισμού: του λεγόμενου «ριζοσπαστικού» ή «πολιτικού» Ισλάμ. Το «πολιτικό Ισλάμ» έχει αφομοιώσει ολόκληρο τον αριστεριστικό τριτοκοσμισμό της δεκαετίας του '60 και του '70 δημιουργώντας ένα είδος θρησκευτικού «αντι-ιμπεριαλισμού» ο οποίος συνιστά και το βασικό όχημα του βαθέως αντιδυτικισμού του. Αυτή η υπόρρητη ιδεολογική συγγένεια είναι που εξηγεί και τη γοητεία που ασκεί αυτό το νεοσυντηρητικό κι επεκτατικό Ισλάμ στους αριστεριστικούς κι αναρχικούς κύκλους της Δύσης.

Η πολιτική σημασία της σάτιρας

α) Σάτιρα εναντίον θρησκειών

Μετά την επίθεση στα γραφεία του *Σαρλί Εμπντό* ανακινήθηκε γι άλλη μια φορά η συζήτηση σχετικά με τα όρια της σάτιρας. Κι έτσι περάσαμε, όπως είδαμε, στην αρχή του κειμένου, από την τρομοκρατική επίθεση στις ποικίλες «επιθέσεις» ιδεολογικού τύπου. Δεν είναι τυχαίο ότι τα τελευταία χρόνια κυρίως στο εξωτερικό αλλά και στη χώρα μας, η σχετική κουβέντα ανοίγει σχεδόν αποκλειστικά με αφορμή την προσβολή των ιερών πιστεύω της μιας ή της άλλης θρησκευτικής ομάδας.

Το 2000 η ινδοκαναδή Ντέπα Μέχτα αποφασιίζει να

ο Πολ Ποτ προσπάθησε να εφαρμόσει ένα πρόταγμα εμπνεόμενο από αυτές τις αρχές, αδειάζοντας τις πόλεις τις Καμπότζης από τους κατοίκους τους, οι οποίοι αναγκάζονταν με τη βία να γίνουν αγρότες, προκειμένου να αποκαθαρθούν όχι πλέον απλώς από τον αστικό πολιτισμό, αλλά από τον αστακό πολιτισμό γενικώς, δηλαδή από τον πολιτισμό των πόλεων.

γυρίζει ταινία με θέμα την αντιμετώπιση των γυναικών που έμειναν χήρες στην Ινδία τη δεκαετία του '30, μια ταινία καθόλου σατιρική, αλλά έντονα κριτική. Οι διαδηλώσεις φανατικών Ινδουιστών που θεωρούσαν την ταινία προσβλητική ξεκίνησαν πριν καλά-καλά η ταινία αρχίσει να γυρίζεται, καταλήγοντας στην καταστροφή και το κάψιμο των κινηματογραφικών εγκαταστάσεων και των σκηνικών με αποτέλεσμα η παραγωγή να σταματήσει. Χειρότερη τύχη είχε ο Θήο Βαν Γκογκ, ο οποίος γύρισε το 2004 την ταινία μικρού μήκους *Submission*⁵⁰ με την σομαλικής καταγωγής συγγραφέα και πολιτικό Αγιάν Χισί Αλί. Η ταινία αναφέρεται στην θέση της γυναίκας στο Ισλάμ, σχολιάζοντας έντονα τη βία εναντίον των γυναικών στις ισλαμικές κοινωνίες, κι ασφαλώς πολλοί μουσουλμάνοι την θεώρησαν προσβλητική. Το 2004 ο Βαν Γκογκ δολοφονήθηκε από τον Δανό (μαροκινής καταγωγής) μουσουλμάνο Μουχάμεντ Μπουγιερί.

«Πρέπει να προειδοποιήσουμε τον Ματ και τον Τρέη⁵¹ ότι αυτό που κάνουν είναι ηλίθιο, και το πιθανότερο είναι να καταλήξουν σαν τον Θήο Βαν Γκόγκ, αν ανεβάσουν αυτό το σόου». Με αυτήν την λιτή και σαφή απειλή -κραδαίνοντας το κεφάλι του Βαν Γκόγκ- υποδέχτηκε εξτρεμιστική μουσουλμανική ιστοσελίδα το 2006 επεισόδιο του δημοφιλούς καρτούν *Σάουθ Παρκ* στο οποίο ο Προφήτης εμφανίζεται σαν χαρακτήρας κρυμμένος μέσα σε ένα κοστούμι αρκούδας. Μια βδομάδα αργότερα το επεισόδιο 201 προβλήθηκε λογοκριμένο από το ίδιο το κανάλι, πράγμα που προκάλεσε την αντίδραση των δημιουργών. Είναι χαρακτηριστικό ότι απ' όλες τις φιγούρες θεοτήτων που παρελαύνουν και σατιρίζονται με όλους τους πιθανούς τρόπους από τη σειρά

50. *Submission* σημαίνει «υποταγή» στα αγγλικά και συνιστά εύλωτο σχόλιο, καθώς η λέξη Ισλάμ σημαίνει υποταγή στα αραβικά. Με τον ίδιο τίτλο (*Soumission* στα γαλλικά) κυκλοφόρησε την ίδια ημέρα με την επίθεση στο *Σαρλί Εμπντό* το τελευταίο μυθιστόρημα του γάλλου συγγραφέα Μισελ Ουελμπέκ. Αυτή την φορά εκτός απ' τα πυρά των φανατικών ισλαμιστών ο συγγραφέας δέχτηκε επίθεση και από σύσσωμη την γαλλική Αριστερά κατηγορούμενος για -τι άλλο;- ισλαμοφοβία.

51. Ματ Στόουν και Τρέη Πάρκερ είναι οι δημιουργοί του *Σάουθ Παρκ*.

(Ιησούς, Μωυσής, Βούδας, Ιωσήφ Σμιθ, Κρίσνα, Λάο Τσε) μόνο το σκίτσο του Μωάμεθ λογοκρίθηκε, ενώ ακόμα και πάνω στις λεκτικές αναφορές σε Αυτόν μπήκε το περίφημο «μπιπ» -δείγμα κι αυτό όσων είπαμε παραπάνω για τη σφαλερότητα των προσεγγίσεων που, με αφορμή τις τελευταίες εξελίξεις, επιλέγουν να μιλούν περί θρησκείας γενικώς κι αορίστως.

Στις 15/9/2014 ο ιμάμης του τεμένουσ αλ Άχχαρ, κορυφαίου θεσμού του σουνιτικού Ισλάμ, Άχμεντ αλ Τάγιεμπ ζήτησε να υιοθετηθεί «μια διεθνής απόφαση» που θα απαγορεύει κάθε προσβολή του Ισλάμ, που θα ποινικοποιεί την προσβολή όχι μόνο των μουσουλμανικών συμβόλων αλλά και τα αντίστοιχα άλλων θρησκειών⁵². Ο μεγάλος μουφτής της Σαουδικής Αραβίας, σείχης Αμπντούλ Αζίζ αλ Σείχ, κάλεσε τη Δύση να προχωρήσει σε αντίστοιχες ποινικοποιήσεις για να μην επαναληφθούν στο μέλλον βίαια επεισόδια. Αφορμή αποτέλεσε μια ομολογουμένως κακόγουστη και σαχλή αμερικάνικη ταινία με θέμα τη ζωή του Προφήτη, η οποία προκάλεσε επεισόδια και δολοφονίες σε πολλές χώρες του αραβικού κόσμου, δείγμα της αδυναμίας αυτών των κοινωνιών ν' αντιληφθούν τι είναι σοβαρή κριτική -και ως εκ τούτου «απειλή»- και τι *trash* υποπροϊόν της μαζικής κουλτούρας.

Αλλά και στα καθ' ημάς, σε περιπτώσεις όπως η περιφημη υπόθεση «Παστίτσιου», παλιότερα του Τζίμη Πανούση ή τα επεισόδια στο Χυτήριο εναντίον της θεατρικής παράστασης *Corpus Christi*, στα οποία πρωτοστάτησε η Χρυσή Αυγή, φανατικοί εθνικιστές και θρησκευόμενοι θέτουν άμεσα ζήτημα περιορισμού της σάτιρας ή της καλλιτεχνικής έκφρασης. Ο καθένας από την πλευρά του υποστηρίζει ότι δεν θα πρέπει η ελευθερία λόγου κι έκφρασης να χρησιμοποιείται για να πληγώσει τα αισθήματα κάποιου, πόσο μάλλον το ιερότερο απ' τα αισθήματα αυτά που δεν είναι άλλο από το θρησκευτικό. Σε αυτό το σημείο φαίνεται να συμφωνούν οι πιστοί όλων των θρησκειών και δεν είναι καθόλου παράξε-

52. «Ζητούν διεθνή λογοκρισία των σχολίων για το Ισλάμ». Έθνος, 15/09/2005.

νο που ο ίδιος ο Πάπας Φραγκίσκος δήλωσε ότι «δεν είναι Σαρλί» και πως κανείς δεν μπορεί να έχει το δικαίωμα να προσβάλλει την πίστη του άλλου.

Παραδόξως, το κομβικό διακύβευμα αυτής της πελώριας κουβέντας το εντοπίζει ο ίδιος ο Πάπας στη συνέχεια των δηλώσεών του. Φαίνεται να έχουμε λοιπόν δυο βασικά ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία έρχονται σε σύγκρουση: την ελευθερία του λόγου και την ελευθερία θρησκευτικής πίστης. Τίθεται έτσι με τρόπο αρκετά περιεκτικό και έντονο ένα αίτημα ιεράρχησης αξιών. Βεβαίως, ο Πάπας σπεύδει να καταλήξει στο ότι κανείς δεν έχει το δικαίωμα να προκαλέσει ή να προσβάλλει την πίστη του άλλου, μια άποψη που θα προσυπέγραφαν αυτοστιγμής όλοι οι θρησκευτικοί ηγέτες ανά τη γη μαζί με την συντριπτική πλειοψηφία των ποιμνίων τους.

β) *Κι άλλη μια φορά: Έχει όρια η σάτιρα;*

Το ζήτημα όμως εξετάζεται στρεβλά. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν τίθεται πουθενά θέμα περιστολής της θρησκευτικής ελευθερίας του ατόμου. Οι πιστοί παντός είδους διατηρούν ακέραιο το δικαίωμα στην ελεύθερη άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων και πριν και μετά τη σάτιρα. Αντιθέτως, τίθεται και μάλιστα απερίφραστα ζήτημα επέμβασης των θρησκειών στον δημόσιο βίο, ζήτημα περιορισμού της ελευθερίας του λόγου, του δικαιώματος σάτιρας και δημόσιας βλασφημίας. Κι ακριβώς επ' αυτού έχει μεγάλο ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε μια ουσιαστική ιστορική στροφή.

Δεν μπορούμε να βρούμε πιο ταιριαστό και αποκαρδιωτικό συνάμα παράδειγμα από τα άρθρα του *Ιού*⁵³ και της *Ι. Κούρτοβιχ*⁵⁴ λίγες μέρες μετά τις δολοφονίες στο *Σαρλί Εμπντό*. Ούτε λίγο ούτε πολύ, οι αρθρογράφοι υποστηρίζουν πως η σάτιρα οφείλει να σταματάει εκεί που αρχίζουν

53. «Η ευκολία να “είσαι Charlie”», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 17/01/2015.

54. «Η αλαζονεία της δυτικής υπεροχής», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 17/1/2015.

οι μειονότητες: πως η ελευθερία έκφρασης και η αντίσταση ενάντια στην λογοκρισία δεν έχει νόημα παρά μόνο ως υπεράσπιση μιας «αιρετικής» άποψης. Έτσι, σε συσχέτιση με το *Σαρλί Εμπντό* μάλλον πρέπει να θεωρήσουμε τον φονταμενταλιστικό ισλαμισμό ως μειοψηφική και «αιρετική» άποψη που χρήζει προστασίας απ' την ανάλογη επέλαση της σάτιρας.

Έχει ενδιαφέρον εδώ να θυμίσουμε την περίπτωση του αυστριακού σκιτσογράφου Γκέρχαρντ Χάντερερ ο οποίος κατηγορήθηκε και καταδικάστηκε στις 19 Ιανουαρίου 2005 από ελληνικό δικαστήριο για βλασφημία. Το έργο του Χάντερερ *Η Ζωή του Χριστού* δέχτηκε τα πυρά τόσο της αυστριακής Ακροδεξιάς, όσο και των φανατικών χριστιανών (Καθολικών και Ορθοδόξων). Τότε οι αρθρογράφοι του *Ιού* είχαν ταχθεί αναφανδόν υπέρ του σκιτσογράφου καταδικάζοντας την προσπάθεια φίμωσής του. Όπως έγραφαν χαρακτηριστικά: «Εδώ δεν είναι καθώς φαίνεται Ευρώπη, είναι Βαλκάνια. Εμείς δεν καταλαβαίνουμε από σάτιρα και από ελευθερία της έκφρασης. Αρκεί να φωνάξει με το πρωτοσέλιδο της η θεματοφύλακας των χρηστών ηθών *Espresso*, και αμέσως κινητοποιείται ο αρμόδιος “εμπειρογνώμων” της Εκκλησίας για να πείσει το δικαστήριο ότι κινδυνεύει ο Ιησούς από το χιούμορ και το οξύ πνεύμα του δημιουργού»⁵⁵. Προφανώς η σάτιρα δικαιολογείται μόνο όταν στρέφεται ενάντια στο «κατεστημένο» -υπαρκτό ή φανταστικό-, όπως εν προκειμένω ο αυστριακός Καθολικισμός ή η νεοελληνική Ορθοδοξία. Δηλαδή απέναντι στις κατεστημένες και με θεσμική κάλυψη «πλειοψηφίες» που καταπιέζουν τις διάφορες «μειοψηφίες».

Το επιχείρημα των αρθρογράφων και μεγάλου μέρους της ευρωπαϊκής Αριστεράς, δεν οδηγεί πουθενά στην πραγματικότητα, όπως είδαμε σε προηγούμενο μέρος του κειμένου, με τα παραδείγματα των αλγερινών κωμικών και γελοιογράφων. Αρκεί άραγε ο ποσοτικού τύπου χαρακτηρισμός μιας ομάδας ως (καταπιεζόμενης) μειονότητας προ-

55. «Ο Χάντερερ στην πυρά», *Ελευθεροτυπία*, 10/4/2005.

κειμένου αυτή να βρει προστασία από την σάτιρα; Αρκεί η κατηγοριοποίηση μιας άποψης ως «αιρετικής» προκειμένου να την υπερασπιστούμε; Κι έπειτα, ποιανού η άποψη είναι αιρετική και ποιανού όχι; Μήπως η βλασφημία δεν είναι μια μειοψηφική άποψη; Κι αν δεν είναι, θα πρέπει άραγε να της αντιταχθούμε; Δεν χρειάζεται παρά λίγη φαντασία για να οδηγηθούμε στο τέρμα ενός τέτοιου συλλογισμού, όπου μας περιμένουν μειοψηφίες όπως οι νεοναζί, οι βασιλικοί, οι οπαδοί επιστροφής της θανατικής ποινής και της άποψης ότι οι γυναίκες δεν θα πρέπει ν' ασχολούνται με την πολιτική. Μάλλον μετά τους ισλαμιστές και τους μουσουλμάνους, μετά τους χριστιανούς και τους εβραίους, θα πρέπει ν' αφήσουμε κι αυτές τις μειοψηφίες στην ησυχία τους, μην τύχει και πληγώσουμε τα πιστεύω και τις πεποιθήσεις τους.

Αυτό που παρατηρούμε, κυρίως, λοιπόν είναι η ευκολία με την οποία η Αριστερά, λίγες μέρες μετά την επίθεση σε μια ουσιαστικά αριστερή σατιρική εφημερίδα και τις δολοφονίες σκιτσογράφων από ισλαμιστές, ανοίγει ζήτημα περιορισμού της ελευθερίας λόγου⁵⁶. Είναι αυτός ένας από τους βασικούς λόγους για τον οποίο είπαμε ευθύς εξ' αρχής, σε αυτό το κείμενο, πως με τη στάση της απέναντι στα γεγονότα, δείχνει να εξέρχεται κι επίσημα πλέον από την κληρονομιά και το πολιτικό και πολιτιστικό πρόταγμα του Διαφωτισμού. Εφόσον η αντίσταση κατά της λογοκρισίας δεν αποτελεί πια άνευ προϋποθέσεων αίτημα, ο περιορισμός της θα καθοριστεί από το προσωπικό γούστο της κάθε ομάδας πίεσης, από τις ιδιαίτερες πεποιθήσεις του κάθε θιγόμενου. Δεν θ' αργήσει έτσι ο καιρός που κάθε απόπειρα βαθιάς σάτιρας θα είναι εκ των πραγμάτων αδύνατη, παράνομη ή -χειρότερα- αδιανόητη. Το πολιτικώς ορθόν θα έχει θριαμβεύσει επιβάλλοντας μια ιδιότυπη λογοκρισία με πλουραλιστικό

56. Με απειροελάχιστες φωτεινές εξαιρέσεις όπως το ουσιαστικά ανώνυμο κείμενο της «Αδέσποτης» που δημοσιεύτηκε στο *Indymedia* της Αθήνας στις 10/1/2015 με τίτλο «Charlie Hebdo: σάτιρα, ελευθερία λόγου, δικαίωμα στον χλευασμό». Διόλου τυχαία, το κείμενο δεν προκάλεσε καμία απολύτως συζήτηση (<https://athens.indymedia.org/post/1538103/>).

περίβλημα, μικρές ψηφίδες της οποίας θα έχει τοποθετήσει κάθε μειονότητα ξεχωριστά.

Ο μεταμοντέρνος αριστερισμός, η Αριστερά της «πολιτιστικής διαφοράς» εδώ και δεκαετίες προωθεί μια τέτοια ατζέντα μέσω του ακαδημαϊκού φεμινισμού και διάφορων περιέργων πανεπιστημιακών κλάδων όπως οι «αφρικανικές» ή «μετα-αποικιακές» σπουδές, παρέχοντας το ιδεολογικό περίβλημα σε αυτήν την εξέλιξη και παίζοντας, με αυτόν τον τρόπο, το παιχνίδι των διαφορών μειονοτήτων -πραγματικών ή μη. Πρόκειται για την πλήρη εμπέδωση του πολιτιστικού φιλελευθερισμού και της κοινωνίας των λόμπι, μέσα στην οποία το επίπεδο ελευθερίας της έκφρασης καθορίζεται από τον συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στις εν λόγω –εύθικτες!- ομάδες πίεσης⁵⁷. Συναντάμε έτσι την έκρηξη μιας αντίφασης που ενυπήρχε, κατά κάποιον τρόπο, εξ αρχής στην τάση των διαφωτιστικών αξιών να διεκδικούν καθολική αξία. Διότι αυτή η τάση προς τον ουνιβερσαλισμό, από τη στιγμή που εκλείπουν πλέον τα κοινωνικά κινήματα που μιλούν στο όνομα της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας γενικώς, μετατρέπεται σ' ένα κενό σχήμα που αναπαράγεται πλέον μηχανικά, δίχως καμία έγνοια σχετική με το «περιεχόμενο», και υιοθετείται από την κάθε ιδιαίτερη εθνική, θρησκευτική ή κοινωνική ομάδα, η οποία θέλει τη δική της ισότητα και τα δικά της δικαιώματα, αδιαφορώντας για την αλλαγή της κοινωνίας συνολικά. Κι έτσι το πρόταγμα της ισότητας διαστρέφεται κι εκπίπτει σε όπλο στον πό-

57. Πρόκειται γι' αυτό που στη Γαλλία συνήθως αποκαλείται κομουνταρισμός (communautarisme): το κλείσιμο κάθε εθνικής ή θρησκευτικής κοινότητας στον εαυτό της και η αναγωγή των εντελώς «συντεχνιακών» της αιτημάτων σε υπέρτατο ορίζοντα της πολιτικής και κοινωνικής συζήτησης. Είναι χαρακτηριστικό, από αυτήν την άποψη, το γεγονός πως οι μουσουλμάνοι της Γαλλίας, που τόσο φθονούν και μισούν τους εβραίους, στην πραγματικότητα απλώς θέλουν να καταστούν ένα εξίσου με αυτούς ισχυρό λόμπι, ικανό να επιβάλλει στο κράτος τη βούλησή του. Στο όνομα της πολυπολιτισμικότητας, η Αριστερά πλέον απλώς εκλογικεύει και θεωρητικοποιεί αυτές τις τάσεις.

λεμο όλων εναντίον όλων, προωθώντας ακόμα περισσότερο τον θρυμματισμό των σύγχρονων κοινωνιών.

Μεγάλο κομμάτι της Αριστεράς –εντελώς ανίκανο ν' αντιληφθεί αυτές τις θεμελιώδεις εξελίξεις- καταλήγει σήμερα σε αυτές τις απαράδεκτες κατά τη γνώμη μας απόψεις, καθώς δεν μπορεί να κατανοήσει -ή μάλλον δεν υποστηρίζει πλέον- πως η ελευθερία λόγου, ο αγώνας ενάντια σε κάθε μορφής λογοκρισία, συνιστούν ιδεώδη και διεκδικήσεις που διαθέτουν *αυταξία*. Με λίγα λόγια, ακόμα και μια ισλαμοφοβική σάτιρα, ακόμα και μια ναζιστική εφημερίδα, ακόμα και μια βλάσφημη θεατρική παράσταση ή ένα καυστικό σχόλιο εναντίον των φτωχών, *πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υπάρξουν*, ανεξαρτήτως της ευστοχίας τους, της ποιότητάς τους, του αν συμφωνούμε ή διαφωνούμε με αυτές. Πώς όμως να το καταλάβει ή να το αποδεχθεί αυτό η σημερινή Αριστερά, όταν θεωρεί πως οι δυνάμει καθολικές αξίες του απελευθερωτικού σκέλους του Διαφωτισμού δεν είναι παρά το ιδεολογικό καμουφλάζ του δυτικού ιμπεριαλισμού;

Οι διάφορες μορφές περιστολής της ελευθερίας έκφρασης πάντοτε επικαλούνται την ιερότητα της μιας ή της άλλης ηθικής, του ενός ή του άλλου θεσμού, πεποίθησης ή ιδέας, προκειμένου να την εξαιρέσουν αυτομάτως από το παιχνίδι της κριτικής και της σάτιρας. Οι μουσουλμάνοι θεωρούν απαράδεκτο να απεικονίζεις τον Προφήτη, οι χριστιανοί να γελοιοποιείς τον Χριστό, οι αριστεροί να κοροϊδεύεις τους φτωχούς, οι εθνικιστές τη σημαία, οι βασιλικοί τον βασιλιά κ.ο.κ. Για τον καθένα τα όρια της σάτιρας τίθενται από τα όρια της ευαισθησίας του, ενώ για την Αριστερά -που εν προκειμένω μας ενδιαφέρει-, οι παλιές λενινιστικές αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες η ελευθερία του λόγου είναι καλή μόνο για όσους δεν κρίνονται «εχθροί του λαού», απλώς επανέρχονται με νέο, πιο διανοουμενίστικο περίβλημα.

γ) Υπέρ του δικαιώματος στη σάτιρα και τη βλασφημία

Η ελευθερία του λόγου δεν είναι παρά το «ντελικάτο» καμουφλάρισμα μιας κατά τ' άλλα στεγνά εμπόλεμης πράξης.

Antifa Lab⁵⁸

Με πρόσφατο άρθρο της η Καναρ Ανσενέ, έτερη σατιρική εφημερίδα της Γαλλίας -που έχει κατά καιρούς δεχτεί κι αυτή απειλές από ισλαμιστές αλλά και από το ίδιο το γαλλικό κράτος!-, μας θυμίζει την περίπτωση του αλγερινού σατιρικού σκιτσογράφου Αλή Ντιλέμ, στον οποίο αναφερθήκαμε κι εμείς προηγουμένως⁵⁹. Όπως σημειώνεται, επί μια εικοσαετία ο Ντιλέμ ζει υπό τις απειλές των ισλαμιστών εξτρεμιστών, ζει σ' ένα καθεστώς ημι-παρανομίας κι εύχεται σήμερα «καλή δύναμη στη Γαλλία». Το ίδιο άρθρο μας υπενθυμίζει επίσης πως από το 1993 μέχρι το 1997, 123 αλγερινοί δημοσιογράφοι και εργαζόμενοι, γενικότερα, στον Τύπο, αποκεφαλίστηκαν ή εκτελέστηκαν με περίστροφο ακόμα και μέσα στα γραφεία τους. «Οι δημοσιογράφοι που πολεμούν το Ισλάμ με την πένα, θα πεθάνουν με τη λεπίδα» είχε τότε διακηρύξει ένας εμίρης της αλγερινής Ένοπλης Ισλαμικής Ομάδας.

Θα θέλαμε πραγματικά να μάθουμε, με βάση την νεοφανή θεωρία της Αριστεράς περί δικαιώματος στη σάτιρα και στην κριτική, αν ο Αλή Ντιλέμ και οι άλλοι άραβες σκιτσογράφοι, αν οι άθεοι Άραβες -και δη οι Αράβισσες!- των γαλλικών προαστίων που δέχονται καθημερινό εκφοβισμό από την ισλαμική μαφία και τις διάφορες άτυπες «αστυνομίες των ηθών», έχουν δικαίωμα να χλευάζουν τον Θεό των μουσουλμάνων ή όχι. Ποιά είναι σ' αυτήν την περίπτωση η ανυπεράσπιστη μειοψηφία; Μήπως και οι άραβες σκιτσογράφοι επιτίθενται σε ιερές μειοψηφίες; Ο μπαγκλαντεσια-

58. Από την αφίσα «Je suis Charlie είναι η ιαχή πολέμου των δυτικών κοινωνιών».

59. Μετάφραση του άρθρου μπορεί να βρεθεί στο μπλογκ της ομάδας μας, protagma.wordpress.com υπό τον τίτλο «Ένα μικρό (προς το παρόν) σχόλιο περί *Charlie Hebdo* και σάτιρας».

νός άθεος μπλόγκερ, συγγραφέας και ακτιβιστής υπέρ της εκκοσμίκευσης, Avijit Roy, που πέθανε μετά από φονική επίθεση εναντίον του με ματσέτες (κατά την οποία τραυματίστηκε και η γυναίκα του και την ευθύνη της οποίας ανέλαβε η σιλαμιστική σχέση *Ansar Bangla-7*), στις 26 Φεβρουαρίου, τι πρέπει να θεωρηθεί; Κομμάτι της πλειοψηφίας ή «μειοψηφία»; Τι λέμε για τους υπόλοιπους άθεους συγγραφείς που δέχονται απειλές και επιθέσεις σ' αυτή τη μουσουλμανική χώρα; Ή μήπως θα έπρεπε άραγε να ταχθούμε υπέρ της βλασφημίας και της κριτικής στη θρησκεία γενικότερα στον μη-δυτικό κόσμο -καθ' ό τι «αιρετική», αλλά ενάντια σ' αυτή στον δυτικό- καθ' ό τι γενικώς αποδεκτή;

Για εμάς, τα αιτήματα για απόλυτη άνευ ορίων σάτιρα, για πλήρη ελευθερία λόγου, για καθολική αντίσταση απέναντι σε κάθε μορφής λογοκρισία, αποτελούν βασικές πολιτικές μας θέσεις. Και φυσικά -για να το πάμε ακόμα παρακάτω- αυτή η ελευθερία λόγου θα πρέπει να συνοδεύεται από μια ελευθερία κριτικής της ίδιας της σάτιρας, αλλά και κάτι ακόμα πιο σημαντικό, από μια ενεργητικότητα (αυτο)κριτικής, μια -θα λέγαμε- κοινωνική ενθάρρυνση αυτού του τύπου κριτικής. Δίχως όμως κάτι τέτοιο να οδηγεί σε έμμεσες λογοκριτικού τύπου τοποθετήσεις όπως οι γνωστοί και πολύ συνηθισμένοι χαρακτηρισμοί «ατυχής» ή «δεν μπορούμε να γελάμε με κάποια πράγματα», οι οποίοι πρόσφατα ακούστηκαν -και μερικούς τους χρησιμοποίησε κι ο νέος μας Πρωθυπουργός- με αφορμή την περίφημη γελοιογραφία της Αυγής που απεικόνιζε τον Β. Σόιμπλε ως ναζί. Άλλωστε, σύμφωνα με το δημοκρατικό μας πρόταγμα η ίδια η κοινωνία είναι υπεύθυνη να αποδέχεται, να τροποποιεί ή να αρνείται το περιεχόμενο της κριτικής που αναπτύσσεται εντός της. Η σάτιρα, όπως κάθε μορφή τέχνης αλλά και κοινωνικής κριτικής, είναι αδύνατον να λειτουργήσει σωστά εάν περιορίζεται. Είτε ο περιορισμός αυτός έρχεται υπό την απειλή θανάτου που οι πιστοί του Θεού επιφυλάσσουν σ' όποιον βλαστημήσει τον Προφήτη τους, είτε από το επίσημο Κράτος, είτε από το ιδεολογικό χάος της Αριστεράς που θε-

ωρεί κάθε κριτική στο Ισλάμ ως ακροδεξιά και ισλαμοφοβική προπαγάνδα, το αποτέλεσμα είναι τελικά το ίδιο.

Η σάτιρα δεν πρέπει να έχει ιερό και όσιο! Όταν ο Σπαθάρης και οι αμέτρητοι καραγκιοζοπαίχτες ζωντάνευαν την φιγούρα του Καραγκιόζη πίσω απ' το σεντόνι, το πρώτο πράγμα που σατίριζαν ήταν η κουτοπονηριά του Έλληνα. Σατίριζαν την φτώχεια του, γελάγαν με την πείνα του και με την καμπούρα του, ως χαρακτηριστικά δείγματα του λαϊκού χιούμορ το οποίο βασίζεται ουσιωδώς στον αυτοσαρκασμό. Όταν ο Μποστ σχίτσασε την Μαμά-Ελλάδα, τον Πειναλέοντα και την Ανεργίτσα τους έβαζε να μιλούν ανορθόγραφα, ανακατεύοντας λόγιες με δημοτικές λέξεις, διεκτραγωδώντας έτσι την ημιμάθεια και την αγραμματοσύνη μας. Μάλλον όλοι έσφαλλαν... Ποιος τους έδωσε το δικαίωμα να σατιρίζουν κατά τέτοιον τρόπο τον φτωχό, τον αμόρφωτο και τον πεινασμένο; Δε βρέθηκε άραγε κάποιος να πει στον Αριστοφάνη πως δεν είναι ηθικά πρόπον και πολιτικώς ορθόν να σατιρίζει κανείς τους νεκρούς; Αυτά, βέβαια, δεν τα λέμε από προσωπικό χούι ή επειδή η διεστραμμένη μας αίσθηση του χιούμορ ρέπει προς τέτοιου είδους «μισάνθρωπες» ατραπούς. Τα λέμε διότι πιστεύουμε ότι μόνο έτσι μπορεί μια κοινωνία να διατηρεί ορθάνοιχτο τον αυτοστοχασμό και την ριζική αυτοκριτική της.

δ) Χιούμορ, σάτιρα και κοινωνική απελευθέρωση

Αν δίνουμε τέτοια σημασία στις προσπάθειες περιορισμού του εύρους της σάτιρας όχι τόσο από δυνάμεις παραδοσιοκρατικές και «αντιδραστικές» (θρησκευτικές κι εκκλησιαστικές αρχές, δικτατορικά καθεστώτα κ.λπ.) όσο από την Αριστερά και διάφορους αναρχικούς, είναι επειδή διαβλέπουμε σε αυτές τις τάσεις ένα πρόταγμα βαθιά ολοκληρωτικό. Δεν είναι μόνο, όπως είδαμε, το γεγονός πως οι περισσότεροι αριστεροί παραμένουν βαθιά κι αμετανόητα λενινιστές, αποδεχόμενοι, ως εκ τούτου, την ελευθερία του λόγου μόνο για όσους δε θεωρούνται «εχθροί του λαού». Το θέμα είναι πολύ βαθύτερο. Η στάση τους στο ζήτημα της σάτιρας συνδέεται με μια ευρύτερη

επιθυμία μεγάλου μέρους της μεταμοντέρνας Αριστεράς και των συμφυών της αναρχικών ρευμάτων να αποκαθάρουν τη γλώσσα και τον λόγο από οτιδήποτε θεωρείται σεξιστικό ή ρατσιστικό και να θέσουν όρια στην ελευθερία του λόγου και της σάτιρας βάσει συγκεκριμένων και προκαθορισμένων πολιτικών κριτηρίων. Ταυτόχρονα, αντανακλά τη βαθείά τους πίστη σε μια ικανότητα πλήρους ορθολογικής αναδόμησης της κοινωνίας, σε μια δυνατότητα να «παγώσουν» οι ζώσες δημιουργικές δυνάμεις του ανώνυμου συλλογικού. Δε θέλει όμως και πολλή σκέψη για να αντιληφθούμε την ολοκληρωτική υφή ενός τέτοιου (μεσσιανικού) προτάγματος συνολικής κοινωνικής αναδόμησης, όπου ορισμένα «ορθολογικά» ιερατεία και Πολιτικά Γραφεία θα μας λένε τι μπορούμε να σκεφτόμαστε να λέμε, να τραγουδάμε, να σχεδιάζουμε ή να γράφουμε και τι όχι.

Ακόμα και μέσα στις ετερόνομες και παραδοσιακές κοινωνίες υπήρξε χώρος -περιθώριο τεράστιο!- εξάσκησης του χιούμορ και της σατιρικής κοινωνικής κριτικής, αλλιώς δε θα μιλάγαμε σήμερα για εβραϊκό ή αραβικό χιούμορ ούτε θα γελούσαμε με καθαρά λαϊκές μορφές σάτιρας εδώ στην Ελλάδα, όπως το χιούμορ πολλών ρεμπέτικων τραγουδιών, ο Καραγκιόζης ή η επιθεώρηση. Ακριβώς επειδή ένα καθεστώς κοινωνικής ετερονομίας δεν καταφέρνει ποτέ να εξοβελίσει εντελώς την ικανότητα έστω ασυνείδητης και μη διαυγούς κριτικής του κυρίαρχου τρόπου ζωής και των αντίστοιχων ηθών, επιβιώνουν τέτοιες μορφές χιούμορ που αρθρώνονται γύρω από μια ικανότητα αυτοϋπονόμευσης. Είναι όμως αυτό το περιθώριο που θέλει να εξαλείψει ο γλωσσοδιορθωτικός «ορθολογισμός» που περιγράψαμε και γι' αυτό οι αξιώσεις του είναι τόσο εξόχως αντιδημοκρατικές -έστω κι αν οι φορείς του συνήθως δεν το αντιλαμβάνονται.

Το χιούμορ -και η ειδικότερη εκδοχή του που εξετάζουμε εν προκειμένω, η πολιτική και κοινωνική σάτιρα- συνιστούν χαρακτηριστική έκφραση μιας τέτοιας ικανότητας αυτοϋπονόμευσης και γι' αυτό εμείς τα θεωρούμε ως πρακτικές που πρέπει να τυγχάνουν μιας άνευ όρων και

προϋποθέσεων υπεράσπισης από κάθε πολιτική οργάνωση ή συλλογικότητα που μιλά στο όνομα της ανθρώπινης χειραφέτησης. Το ίδιο ισχύει για τις αξίες που τις εμψυχώνουν και τις θρέφουν: την ικανότητα αμφισβήτησης των πάντων, την κατά το δυνατόν έλλειψη ιερών και οσίων.

Η ικανότητα μιας κοινωνίας ν' ανέχεται αλλά και να ενθαρρύνει τη σάτιρα συνιστά θεμελιώδες κριτήριο της ανοιχτότητάς της στο πνευματικό επίπεδο και, ως εκ τούτου, της δημοκρατικότητάς της -αν όχι σε άμεσα και στενά πολιτικό επίπεδο, σίγουρα σε κοινωνικό. Το πρόταγμα της αυτονομίας, δηλαδή το πρόταγμα της ανθρώπινης χειραφέτησης δεν είναι και δεν μπορεί να είναι στενά πολιτικό ή οικονομικό. Είναι ταυτόχρονα και πνευματικό ή πολιτιστικό -ανθρωπολογικό με λίγα λόγια. Προωθεί τη δημιουργία ενός νέου τύπου ανθρώπου, ικανού να μην περιορίζει τη σκέψη του με τα χιλιόχρονα ταμπού της ετερονομίας, που έχουν ως ουσία τους να μαθαίνουν στα μέλη της εκάστοτε κοινωνίας πως μόνο οι δικές τους αξίες και παραδόσεις είναι σωστές, λογικές και αληθείς, ενώ αυτές των υπόλοιπων λαών είτε πρέπει να αγνοηθούν είτε ακόμα και να καταστραφούν. Έξοδος από την ετερονομία -της οποίας η θρησκεία συνιστά την πιο χαρακτηριστική εκδοχή- στο πνευματικό/πολιτιστικό επίπεδο σημαίνει κατάκτηση της ικανότητας να θέτουμε τις συνήθειες και τα έθιμά μας σε αμφισβήτηση, να μπορούμε να τους ασκήσουμε κριτική και να παραδεχτούμε πως κάποιος άλλος λαός σκέφτηκε τα πράγματα καλύτερα από εμάς -πως δεν έχουμε πάντοτε κι αναγκαστικά δίκιο, ούτε όμως και πάντοτε άδικο, στα πλαίσια αυτοενοχικών συνδρόμων κι εμμονών.

Περιοδικό Πρόταγμα

τεύχος 1, Δεκέμβριος 2010

Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία Ποιοί είμαστε και τι έχουμε να πούμε · Χάνα Άρεντ Η κρίση της εκπαίδευσης · Νίκος Ν. Μάλλιαρης Ο φόβος των «άκρων» και η αποπολιτικοποίηση της πολιτικής · Ρίτσαρντ Σένετ Η διάβρωση του χαρακτήρα: οι προσωπικές συνέπειες της εργασίας στο νέο καπιταλισμό · Δημήτρης Μαρκόπουλος Η εκπαίδευση της απάθειας · Lieux Communs Σχολείο, εκπαίδευση, αυτόνομη κοινωνία · Κωστής Τριανταφύλλου Κατάσταση Σερζ Λατούς Μπορεί άραγε η Αριστερά να ξεφύγει από τον οικονομισμό; · Γιώργος Ν. Οικονόμου Δημοκρατία ή αντιπροσώπευση; · Αλέν Μειγιάρ Ε. Π. Τόμσον. Αναζητώντας έναν άλλο κοινωνικό χρόνο · Βιβλιοκριτικές κ.α.

τεύχος 2, Ιούνιος 2011

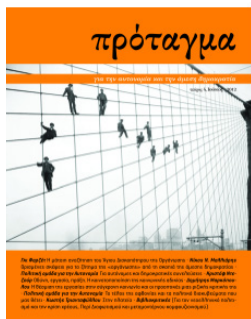
Πολιτική ομάδα για την Αυτονομία Η μετανάστευση, τα τείχη και τα αδιέξοδα της Δύσης · Μάρθα Νούσμπουμ Η καθηγήτρια της παρωδίας. Η μοδάτη ηττοπάθεια της Τζούντιθ Μπάτλερ · Σπύρος Απέργης, Δημήτρης Μαρκόπουλος Όταν οι εξεγέρσεις παίζουν ντόμινο Στιβ Φρέιζερ Ευχαριστούμε Tea Party · Νίκος Ν. Μάλλιαρης Στην υπεράσπιση της πολιτικής. Μια κριτική στο σύγχρονο μηδενισμό · Φεντερίκα Τζιαντινί Γενεαλογίες της γυναικείας κοινωνικότητας · Ελένα Ανδρές Γρανέλ Ελεύθερες Γυναίκες (1936-1939): μια φεμινιστική ανάγνωση ·

τεύχος 3, Δεκέμβριος 2011

Πολιτική ομάδα για την Αυτονομία Το Κίνημα των Πλατειών και οι δυσκολίες δημιουργίας ενός δημοκρατικού κινήματος · Χαράλαμπος Μαγουλάς Σύνταγμα 2011: Εντός, εκτός και επί τα αυτά · Νίκος Κασφίκης Μικρές παρεκκλίσεις στο τουριστικό τοπίο της Κέρκυρας · Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία · Κάτω οι γραφειοκρατίες, πάνω οι πλατείες Vol

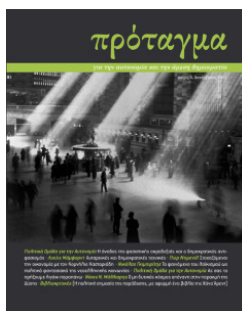
2 · Κορνήλιος Καστοριάδης Για την άμεση δημοκρατία και την αυτονομία · Ιβάν Ίλιτς Η ανάκτηση του δικαίου · Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία Ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός, η κρίση χρέους και η προοπτική της Αυτόνομης κοινωνίας · Λίμπερο Ζουπιρολί Η πανεπιστημιακή φούσκα. Σύντομη κριτική του παγκόσμιου πανεπιστημιακού και σχολικού συστήματος · Νίκος Ν. Μάλλιαρης Το πρόβλημα της εκπαίδευσης και η ανθρωπολογική κρίση του καπιταλισμού · Βιβλιοκριτικές κ.α.

τεύχος 4, Ιούνιος 2012

Γκι Φαρζέτ Η μάταιη αναζήτηση του Άγιου Δισκοπότηρου της Οργάνωσης · Νίκος Ν. Μαλλιάρης Ορισμένες σκέψεις για το ζήτημα της «οργάνωσης» από τη σκοπιά της άμεσης δημοκρατίας · Πολιτική ομάδα για την Αυτονομία Για αυτόνομες και δημοκρατικές συνελεύσεις · Κριστόφ Ντεζούρ Οδύνη, εργασία, πράξη. Η κοινοτοποίηση της κοινωνικής αδικίας · Δημήτρης Μαρκόπουλος

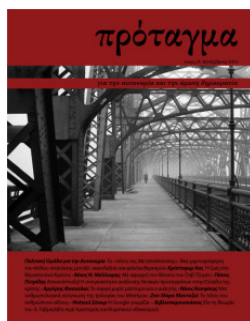
Η θέσμιση της εργασίας στην σύγχρονη κοινωνία και οι προοπτικές μιας ριζικής κριτικής της · Πολιτική ομάδα για την Αυτονομία Το τέλος της αφθονίας και τα πολιτικά διακυβεύματα που μας θέτει · Κωστής Τριανταφύλλου Στην πλατεία · Βιβλιοκριτικές (Για τον νεοελληνικό πολιτισμό και την κρίση χρέους, Περί Διαφωτισμού και μεταμοντέρνου κομφουζιονισμού)

τεύχος 5, Δεκέμβριος 2012

Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία Η άνοδος της φασιστικής ακροδεξιάς και ο δημοκρατικός αντιφασισμός · Λιούις Μάμφορντ Αυταρχικές και δημοκρατικές τεχνικές · Πιερ Ντιμενίλ Στοχαζόμενοι την οικονομία με τον κορνήλιο Καστοριάδη · Νικόλας Γκιμπιρίτης Το φαινόμενο του λαϊκισμού ως πολιτικό φαντασιακό της νεοελληνικής κοινωνίας ·

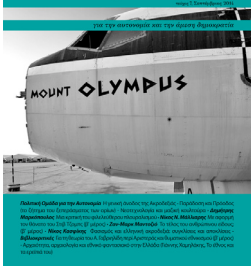
Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία Ας σας τα πρήξουμε λιγάκι παραπάνω · Νίκος Ν. Μάλλιαρης Ο μη δυτικός κόσμος απέναντι στην παρακμή της Δύσης · Βιβλιοκριτικές [Η πολιτική σημασία της παράδοσης, με αφορμή ένα βιβλίο της Χάνα Άρεντ]

τεύχος 6, Δεκέμβριος 2013

Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία Το «τέλος της Μεταπολίτευσης»; Μια χαρτογράφηση του πεδίου σύγκλισης μεταξύ ακροδεξιάς και φιλελευθερισμού · Κρίστοφερ Λας Η ζωή στο θεραπευτικό Κράτος · Νίκος Ν. Μάλλιαρης Με αφορμή τον θάνατο του Στιβ Τζομπς · Πάνος Πετρίδης Αποανάπτυξη! Η αναγκαιότητα ανάδυσης θετικών προταγμάτων στην Ελλάδα της κρίσης · Αργύρης Φασούλας Το σφυρί χωρίς μάστορα και ο αυλητής · Νίκος Κασφίκης Μια ανθρωπολογική ανάγνωση της τριλογίας του Μπάτμαν · Ζαν-Μαρκ Μαντοζιό Το τέλος του ανθρώπινου είδους; · Ντάνιελ Σόουρ Η Google γνωρίζει · Βιβλιοκριτικές (Για τη θεωρία του Α. Γαβριηλίδη περί Αριστεράς και θυματικού εθνικισμού)

πρόταγμα

τεύχος 7, Οκτώβριος 2014

Πολιτική Ομάδα για την Αυτονομία Η γενική άνοδος της Ακροδεξιάς – Παράδοση και Πρόοδος (το ζήτημα του ξεπεράσματος των ορίων) – Νεοτεχνολογία και μαζική κουλτούρα · Δημήτρης Μαρκόπουλος Μια κριτική του φιλελεύθερου πλουραλισμού (Σκέψεις για την πολιτιστική διάσταση του αδιεξόδου των δυτικών κοινωνιών) · Νίκος Ν. Μάλλιαρης Με αφορμή τον θάνατο του Στιβ Τζομπς (β' μέρος) - Ιδέες

για μια ανθρωπολογική προσέγγιση της σύγχρονης καταναλωτικής τεχνολογίας · Ζαν-Μαρκ Μαντοζιό Το τέλος του ανθρώπινου είδους; (β' μέρος) · Νίκος Κασφίκης Φασισμός και ελληνική Ακροδεξιά: συγκλίσεις και αποκλίσεις · Βιβλιοκριτικές Για τη θεωρία του Α. Γαβριηλίδη περί Αριστεράς και θυματικού εθνικισμού (β' μέρος) – Για το βιβλίο του Γιάννη Χαμηλάκη, Το έθνος και τα ερειπιά του.

